

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виконала:

Бородіна Анастасія Сергіївна,
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:

кандидат пед. наук, доцент
І. В. Корякіна

Допущено до захисту

_____ 2024 р.

Завідувач кафедри

_____ А.П. Дмитренко

Дата захисту: « 8 » грудня 2024 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

Анотація. У магістерській роботі досліджується проблема розвитку дрібної моторики в дітей молодшого дошкільного віку, яка є важливою складовою їхнього загального розвитку та підготовки до навчання. У результаті проведеного аналізу теоретичних джерел та практичних підходів до даної проблематики, визначено основні педагогічні умови, які сприяють ефективному розвитку дрібної моторики в дітей молодшого дошкільного віку. Значну увагу приділено розробці та впровадженню системи практичної роботи, яка може бути реалізована в умовах закладу дошкільної освіти. Результати дослідження підтверджують, що використання різноманітних методів, засобів, нетрадиційних технік та співпраця з батьками допомагає значно покращити навички дрібної моторики дітей.

Ключові слова: педагогічні умови, дрібна моторика, діти молодшого дошкільного віку, нетрадиційні техніки, мудри.

Annotation. The master's thesis examines the problem of the development of fine motor skills in children of younger preschool age, which is an important component of their general development and preparation for school. As a result of the analysis of theoretical sources and practical approaches to this problem, the main pedagogical conditions that contribute to the effective development of fine motor skills in children of younger preschool age have been determined. Considerable attention is paid to the development and implementation of a system of practical work that can be implemented in the conditions of a preschool education institution. The results of the study confirm that the use of various methods, tools, non-traditional techniques and cooperation with parents helps to significantly improve children's fine motor skills.

Key words: pedagogical conditions, fine motor skills, children of younger preschool age, non-traditional techniques, mudras.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми	9
1.2. Завдання та особливості розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти	19
1.3. Обґрунтування педагогічних умов розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти....	28
Висновки до першого розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	45
2.1. Методика дослідження рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку	45
2.2. Реалізація системи практичної роботи з розвитку дрібної моторики у молодших дошкільників за визначеними педагогічними умовами в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	50
2.3. Аналіз результатів дослідження	61
Висновки до другого розділу	63
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Зміни в українському суспільстві та державі, реформування дошкільної освіти обумовлюють необхідність пошуку нових шляхів реалізації освітніх завдань гармонійного всебічного розвитку дитини дошкільного віку.

Дослідження педагогів і психологів спрямовані на вирішення проблеми сенсомоторного розвитку дитини молодшого дошкільного віку, адже від нього залежить рухова активність організму, дрібна моторика, рухові здібності, пам'ять, мовлення, уява дитини. Дитина з розвиненою моторикою здатна виконувати визначений порядок дій для досягнення певної мети. До дрібної моторики відносять навички роботи пальців рук та ніг, що необхідні під час письма, гри на музичних інструментах, в роботі із дрібними деталями тощо. Дрібна моторика є важливим видом рухової активності (моторики) дитини і потребує скоординованої роботи значно більшої кількості груп дрібних м'язів та високої точності. Навички дрібної моторики потребують постійного тренінгу, оскільки у разі тривалого невикористання можуть бути втраченими.

У ранньому та молодшому дошкільному віці саме стан дрібної моторики є показником розвитку дитини, її інтелектуальних здібностей: на думку В. Сухомлинського, «розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців».

Проблема розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку є актуальною в науковій думці минулих та теперішніх часів: Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтессорі, Ж-Ж. Руссо, В. Сухомлинський та ін.

На сьогоднішній день, тема розвитку дрібної моторики звертає увагу сучасних вітчизняних науковців (Н. Бережна, Н. Ветлугіна, Т. Грабенко, А. Давидчук, Л. Терлецька, А. Богущ, Л. Єфіменко, І. Волкова, К. Крутій, В. Ліщук, О. Яловська, Л. Савіна, та ін.), однак, відсутні практичні методики,

недостатньо розкриті педагогічні умови здійснення процесу розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти.

Брак науково-практичних напрацювань у цьому напрямі створює суперечність між запитами суспільства щодо гармонійного розвитку дошкільника та реаліями дошкільної навчально-виховної практики. Наявність нових педагогічних ідей та бачення науковцями шляхів їх реалізації не забезпечує повного оновлення системи дошкільної освіти. Усе вище викладене обумовлює вибір теми дослідження **«Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти»**.

З початком повномасштабної війни, яку розв'язала Російська Федерація на території України заклади дошкільної освіти знаходяться у складній ситуації. Через постійні загрози для життя в деяких регіонах України більшість навчальних закладів тимчасово призупинили освітній процес. Наразі навчальні заклади на безпечних територіях частково відновили роботу. Функціонування ЗДО в умовах воєнного стану характеризується пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу. ЗДО мають стати осередками, де діти не лише здобувають необхідні для життя знання та практичні навички, а й отримують психолого-педагогічну підтримку, щоб не втратити відчуття приналежності до спільноти. Зокрема, це наукове дослідження висвітлює важливість педагогічних умов, які можуть активізувати розвиток дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у практиці закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – ефективність педагогічних умов розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов через реалізацію системи

практичної роботи з розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження: процес розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку буде успішним за таких педагогічних умов створених в ЗДО:

- 1) інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку;
- 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку;
- 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Завдання дослідження:

- проаналізувати наукові погляди на досліджувану проблему в теорії педагогіки, психології, методики та практиці ЗДО;
- визначити завдання та особливості розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку;
- обґрунтувати педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти;
- визначити критерії та показники та дослідити рівні розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку до і після формувального впливу;
- експериментально дослідити ефективність обґрунтованих педагогічних умов шляхом реалізації в освітньому процесі ЗДО системи практичної роботи з розвитку дрібної моторики дітей.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано **комплекс методів дослідження:**

- теоретичні методи (вивчення та аналіз наукової, навчально-методичної літератури з метою визначення стану і теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми);
- емпіричні (анкетування, тестування, спостереження, систематизація, теоретичне узагальнення, педагогічний експеримент та ін.);
- статистичні (статистична обробка результатів та їх інтерпретація з метою обґрунтування достовірності й репрезентативності даних педагогічного експерименту).

Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

- обґрунтовано і експериментально перевірено педагогічні умови розвитку дрібної моторики молодших дошкільників у практиці закладу дошкільної освіти;
- визначено умови ефективного розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у практиці закладу дошкільної освіти:
 - 1) інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку;
 - 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку;
 - 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Теоретична значущість дослідження спрямована на поглиблене вивчення фізіологічних, психологічних, соціальних та когнітивних аспектів розвитку дітей у цьому віковому періоді. Здобутки дослідження можуть допомогти адаптувати навчальні підходи до сучасних потреб і вимог суспільства. Знання про ефективні педагогічні умови може сприяти покращенню якості освіти та загального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вдосконаленні організаційних підходів до процесу розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти; розроблено конспекти занять та інших заходів з метою розвитку дрібної моторики молодших дошкільників.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти».

Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані керівництвом та вихователями закладів дошкільної освіти під час укладання освітніх програм, планування роботи з фізичного виховання, розвитку мовлення, інтелектуального розвитку; методистами під час проведення методичних семінарів і курсів підвищення кваліфікації вихователів ЗДО.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок. У тексті вміщено 6 рисунків та 9 таблиць. Додатки викладено на 34 сторінках. У списку 62 використаних джерел, що охоплюють 6 сторінок.

Апробація результатів роботи. Основні положення дослідження апробовано під час науково-практичних конференцій: II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та туристично-краєзнавчої і фізкультурно-оздоровчої роботи» (24 листопада 2023 року, м. Кролевець), XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Innovative scientific research: balance of theory and practical application» (6-8 березня 2024 року, Брюссель), VI Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (14-15 березня 2024 року, м. Глухів), IX

Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (01 листопада 2024, м. Суми).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 3 публікаціях.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми

У побуті людина щохвилини стикається з потребою задіяти дрібну моторику, виконуючи прості дії: застібання гудзиків, шнурування кросівок, маніпулювання дрібними предметами, письмо, малювання тощо, тому від розвитку дрібної моторики залежить безпосередньо якість її життя. Розвиток дрібної моторики має вирішальне значення в перші роки життя дитини, бо сприяє формуванню інтелектуальних навичок, позитивно впливає на мовленнєву діяльність, і що найголовніше, допомагає підтримувати фізичне і психічне здоров'я дитини.

У науковій думці питання про розвиток рухів рук для здійснення предметних дій розглядається при висвітленні особливостей розвитку дрібної моторики в онтогенезі. Дрібну моторику в організмі людини можна представити як сукупність узгоджених дій нервових, м'язових та кісткових систем, часто у поєднанні з візуальною системою при виконанні малих і точних рухів кистей, пальців та ніг. У науковій літературі термін «спритність» часто використовують для позначення моторики рук і пальців. До галузі дрібної моторики відносять велику різноманітність рухів – «від примітивних жестів: захоплення немовлям предметів, до дуже дрібних рухів у рукописному почерку людини» [7].

Народна мудрість здавна зберігає знання про необхідність рухів пальчиків дитини. В різних культурах зустрічаються народні ігри для

малюків, у яких активно задіяні руки та пальці. У Китаї з давнини поширені вправи для долонь з кам'яними і металевими кульками, які поліпшують пам'ять, діяльність серцево-судинної і травної систем, розумові здібності дитини, усувають її емоційну напругу, розвивають координацію рухів, силу і спритність рук, підтримують життєвий тонус.

Як зазначають Л. Калуська і М. Гуменюк, ще у 2 столітті до н.е. у Китаї згадувалось про вплив мануальних дій на розвиток мозку. Ігри за участю рук і пальців сприяють гармонійному розвитку тіла і розуму, підтримують у належному стані мозкові системи. Китайські медики встановили, що «масаж великого пальця підвищує функціональну активність головного мозку, масаж вказівного пальця позитивно впливає на стан шлунку, середнього – на кишечник, безіменного – на печінку і нирки, мізинця – на серце» [27, с. 156].

Дослідженням проблеми розвитку дрібної моторики у різні часи займалися вітчизняні та зарубіжні вчені-класики. Психологічні концепції когнітивного розвитку Ж. Піаже та онтогенетична концепція А. Валлона стверджує, що успішний розвиток психомоторних особливостей, процес контролюючих рухів у ранньому віці є важливим індексом розвитку дитини [6, с. 129].

Багато досліджень щодо формування у дітей навичок маніпулювати руками (пальцями та кистями) успішно використовувала в роботі з дошкільниками італійський гуманіст і педагог Марія Монтессорі, стверджуючи, що в ранньому дитинстві «велике значення відіграє сенсорний розвиток». На думку видатного педагога, пізнання навколишнього світу дитиною починається з «живого споглядання», з сенсорних процесів – відчуття, сприйняття, уявлення. Розвиток їх у дитини «створює необхідні передумови для виникнення більш складних пізнавальних процесів – пам'яті, уяви, мислення».

Марія Монтессорі вважає, що формування музичних, образотворчих та інших здібностей також пов'язано з розвитком у дитини відчуттів й сприйняття, а сенсорний розвиток безпосередньо пов'язаний із дрібною

моторикою руки, тому що «дотик – одне з п'яти почуттів людини, за допомогою якого діти отримують велику кількість інформації про навколишній світ. Правильне формування дрібно-моторних функцій важливе ще й тому, що в ранньому та дошкільному дитинстві сенсорні процеси розвиваються особливо активно» [19, с. 63].

Як зазначає І. Дичківська, М. Монтесорі запропонувала спеціальні вправи, які сприяють розвитку дрібної моторики, до яких відносила уміння дітей правильно застібати гудзики, пришивати їх, шнурувати черевики тощо. Згідно поглядів вченої, «дрібна моторика рук пов'язана ще й з формуванням самостійності дитини. Отже, розвиток дрібно-моторних функцій, координації рухів, концентрації уваги, уміння доводити обрану справу до кінця, отримати задоволення від зробленого, що є важливим для формування особистості людини в цілому» [19, с. 157].

Науковці С. Якименко і К. Міленіна звертають увагу на те, що, вбачаючи розвиток дрібної моторики у «сприянні впорядкуванню попередньо набутого досвіду дитини», М. Монтесорі створила розвиваючу дошку, «щоб у процесі гри знайомити дитину з предметами та їх ознаками, надати змогу самостійно працювати, міркувати, помилятися і виправляти помилки, зосереджувати увагу на зробленому, порівнювати». Крім того, вчена помітила зв'язок між розвитком тонких рухів рук і мовленням дітей, заявивши: «якщо мовлення не в порядку, то це, ймовірно, через дрібну моторику» [61, с. 98].

Досліджуючи зарубіжну реформаторську педагогіку в оцінках українських науковців, науковці Ю. Чопик і В. Стражнікова зазначають, що «вчені-біологи встановили, що у мозку людини центри, що відповідають за мовлення і рухи пальців, розташовані дуже близько один до одного. Результатом багаторічних досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців (Л. Венгер, Л. Виготський, О. Запорожець, М. Монтесорі, В. Сухомлинський та ін.) є доведення існування зв'язку розвитку дрібної моторики руки з мозком людини». Вітчизняні вчені, які здійснювали наукові пошуки у галузі

діяльності психіки та мозку дитини (О.Запорожець, Л.Венгер, О. Скрипченко та ін.), підтвердили стимулюючий вплив тонких рухів руки на розвиток кори головного мозку. Визнаючи важливість систем розвитку прогресивних психомоторних, педагогічних систем минулого (М. Монтесорі, Ж. Піаже, Р. Штейнер та ін.), приділяли велику увагу розвитку психомоторних характеристик у дитинстві, у вітчизняній науковій думці зібрано великий ресурс знань з розвитку психомоторних властивостей дітей (Н. Ветлугіна, О. Запорожець та ін.) [57, с. 112].

Видатний психолог О. Запорожець основою процесів чуттєвого пізнання вважає відчуття і сприйняття, стверджуючи, що «протягом дошкільного періоду сенсорно-перцептивний розвиток дитини проходить важливі етапи, що багато у чому визначають пізнавальну діяльність людини загалом». Психологічні дослідження, проведені у лабораторії О. Запорожця, присвячені «процесу створення довільних рухів, ролі пошукових систем в організації та конкретну роль слів у створенні довільних рухів» [22, с. 92].

У психологічних та психофізіологічних дослідженнях вітчизняних науковців (О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук, М. Кістяківська та ін.) розкрито процеси сенсорно-перцептивного розвитку у немовлячому віці [47, с. 188]; О. Запорожець, Т. Піроженко вважають, що пізнавальні здібності дітей дошкільного віку починають формуватися у ранньому віці й не самі по собі, а в міру включення їх у різні види діяльності, в тому числі загальної рухової та дрібної моторики рук [22; 37].

Парадоксальним для педагогів є усвідомлення того, що під час виконання рухів відбувається тренування не стільки м'язів тіла, скільки тренування мозку. За висловом педіатра з міста Сент-Пол, що у США, Р. Ерхардта, «через руки ваша дитина демонструє зв'язок між думками і діями»; на думку багатьох вітчизняних вчених минулого, «мовлення – це, перш за все, м'язові відчуття, що йдуть від мовленнєвих органів кори головного мозку [57].

Дослідники (О. Левківська, М. Кистяківська та ін.) прийшли до висновку, що «освоєння тонких актів рук приходить у процес зору, дотик, розвиток кінестетичного відчуття – положення та рух тіла у просторі. Предмет – це стимул руху у напрямку до нього». Науковці стверджують, що «організовані дії рук утворюються у дитині поступово протягом першого півріччя свого життя. Пальці стиснуті в кулак випрямляються. Почніть виконувати спеціальні рухи, натискаючи предмети. Рука починає діяти як специфічний людський орган» [32, с. 50].

Багато сучасних дослідників (Є. Вільшанська, Т. Кузнєцова та ін.) вважають, що анатомічний розвиток рівнів будівництва рухів надходить з перших місяців життя і закінчується до двох років, після чого починається довгий процес побудови рухів. Розвиток невеликої рухливості має значення у декількох аспектах, що визначені існуючими напрямками наукових досліджень: 1) у зв'язку з розвитком когнітивних здібностей; 2) у зв'язку з розвитком мовлення; 3) розвиток власних рук для реалізації предметних дій, включаючи письмо.

Таким чином, прямий практичний контакт з предметами, діями з ними призводять до відкриття все нових властивостей об'єктів та відносин між ними [13; 30].

На думку А. Богуш і Н. Маліновської, «з анатомічної точки зору, як доведено наукою, близько третини всієї площі двигуна проекції мозку кори займає проектування рук, розташованих дуже близько до лінгвістичної зони. Тому розвиток мовлення дитини, нерозривно пов'язаний з розвитком невеликої рухливості. Отже, з розвитком дрібної моторики тісно пов'язаний розвиток її мовлення, існує певний онтогенетичний зв'язок між розвитком мовлення та дрібної моторики» [5, с. 214].

Психомоторний розвиток починається не з специфічних маніпуляцій, а з предметів які тривають до розумної, усвідомленої діяльності, але розуміється як цілеспрямоване і плановане сприйняття і перетворення дійсності за допомогою дій. На думку вчених (Л. Венгер, А. Лурія та ін.), у свідому

діяльність включається друга сигнальна система – мовлення, яке удосконалює діяльність і розвиток дитини [6; 9].

У дітей на четвертому році життя з'явиться безліч природних вправ для застібання (розстібання гудзиків, пряжок, петель, гачків, блискавок тощо; купання та одягання ляльки; прасування хустинки, шкарпеток; різання варених овочів та фруктів для салатів, складання у техніці орігамі, миття та прибирання за собою посуду тощо. І все це буде побічно готувати руки дітей до письма. Дитина молодшого віку почне руками освоювати сенсорні еталони: величину, довжину, форму, колір, смак, структуру поверхні тощо та йти шляхом: від відчуття – до сприйняття, від сприйняття – до подання, від уявлення – до розуміння.

Як вважає Н. Андреева та інші науковці, «ручна праця дасть їжу для розуму, збагатить мову спеціальними поняттями – «знаряддями думки для дітей». У дітей молодшого дошкільного віку важливого значення набуває розвиток пізнавальних інтересів, умінь, цілепокладання: «щоб голова у дитини замислила, а рученята зробили, щоб сенсорна та моторна і вербальна пізнавальна діяльність доповнювали одна іншу» [1, с. 33].

Поняття «дрібна моторика» має різні визначення у науковій термінології. Дрібна моторика – це набір координаційної, нервової, м'язової та кісткової систем, часто у поєднанні з візуальною та зоровою системою. Він має значення при виконанні дрібних і точних рухів з кистями та пальцями руки [15, с. 40]. Дрібна моторика – це психомоторна якість, що розвивається на основі створення оптимальної статички тіла, оптимального руху стереотипу локомотивів та рухів кінцівок, музичних та ритмічних рухів, які включають рухи рук та пальців [59, с. 256].

Як зазначає Е. Вільчковський, у психологічних дослідженнях існує кілька підходів до визначення «координаційних рухів»: подолання надмірності рухів, метод організації рухової діяльності (Н. Бернштайн); здатність поліпшити внутрішні та зовнішні сили, оптимально налаштувати рухові дії (Л. Виготський); координація рухів – це якість психомоторного

характеру, що заснована на психофізіологічних та морфологічних особливостях організму і є основою для інших фізичних характеристик та сприятиме оптимальному регулюванню та узгодженню моторних дій [12, с. 55].

Психологічні дослідження (Л. Венгер, О. Запорожець, К. Тарасова та ін.) стали базою для розробки та реалізації навчальної практики щодо використання музичної освіти з використанням музичних та ритмічних вправ для розвитку психомоторних характеристик. У той же час існує безліч проблем, які потребують подальшого розуміння; необхідно наукове обґрунтування та розвиток комплексних програм для вихователів щодо розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку [9; 22].

Таким чином, в цілому, проблема підвищення ефективності комплексної психологічної та педагогічної роботи з розвитку дрібної моторики та координації пальців рук дітей не втрачає актуальності. Видатний вітчизняний вчитель В. Сухомлинський стверджував, що паростки дитячих навичок та талантів – «на кінчиках дитячих пальчиків, які є ретельними стеблами, що годують джерелом творчих думок». Василь Олександрович вважав, що «чим більше довіри та винахідливості у рухах руки дитини, чим тонша взаємодія з інструментами (ручка, олівець), тим яскравіший творчий елемент дитини, тим більше дитячих ручних навичок, розумної дитини» [51, с. 367].

Знаний педагог підкреслював, що «розвиток дрібної руки впливає на розвиток здібностей і обдарувань дітей», звертаючи увагу на знання «наших мудрих предків про чудесні властивості дрібної моторики» та нагадуючи про те, що «з покоління у покоління передаються кумедні народні потішки «Ладусі -ладусі», «Сорока-білобока» та інші пальчикові ігри» [51, с. 378].

Засобами розвитку дрібної моторики дитини молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти є: види образотворчої діяльності (аплікація, малювання, ліплення, конструювання). Теоретичні, практичні та методичні аспекти розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку

розкрито у наукових доробках видатних психологів, фізіологів, педагогів минулого.

Важливість розвитку дрібної моторики у молодшому дошкільному віці полягає у тому, що подальше життя дитини вимагатиме використання точних, скоординованих рухів рук і пальців, необхідних для одягання, малювання, ліплення, конструювання та письма, а також для виконання різноманітних побутових завдань.

Як зазначає О. Яловська, «систематична робота з розвитку дрібної моторики поряд із стимулюючим впливом на розвиток мовлення є потужним засобом підвищення працездатності кори головного мозку, у дітей покращується увага, пам'ять, слух, зір. Майбутня навчальна діяльність вимагатиме від дитини певного рівня готовності до тонких рухів пальців рук для виконання дрібних, точних, різноманітних дій. М'язи пальців у дітей повинні бути добре розвинені, рухи координовані і точні» адже «найменше порушення у розвитку дрібної моторики зашкодить розумовому розвитку дитини дошкільного віку» [62, с. 139].

Серед важливих засобів розвитку дрібної моторики у дітей раннього та молодшого дошкільного віку Д. Храмова, Н. Манжелій називають ігри – «пальчикові ігри, ігри з гудзиками, з бісером, з крупою, з конструктором, з кубиками, з природним матеріалом, пальчиковий театр, ігри з нетрадиційними матеріалами, шнурівка, пазли, ігри з елементами самомасажу, малювання у повітрі та ін.». Дослідниці звертають увагу на емоційність таких ігор і рекомендують проводити їх «в індивідуальних іграх, в освітньому процесі на заняттях, на прогулянці, у транспорті, вдома тощо. У ході ігрової діяльності діти мають радісний настрій, стимулюється розвиток мовлення, наслідуючи дорослих, діти виконують певні рухи й тим самим активізують моторику рук і водночас – мовлення» [55].

На думку Т. Ткаченко, «продуктивна діяльність (малювання, конструювання) спочатку тісно зрощена з грою. Малюючи, дитина відтворює той чи інший сюжет. Будівництво з кубиків вплітається у хід гри. Лише до

старшого дошкільного віку результат продуктивної діяльності набуває самостійного значення, незалежно від гри» [53, с. 22].

Розвиток дрібної моторики рук у дітей молодшого дошкільного віку супроводжується розвитком уяви: у різних продуктивних видах діяльності дитина може зобразити те, що недоступне у реальному житті: самостійно керувати літаком, автомобілем, поїздом, робити складні хімічні досліди тощо. Таким чином, дрібна моторика рук на належному рівні розвитку сприяє розвитку дитячих когнітивних можливостей ще змалку.

На розвитку дрібної моторики дитини за допомогою різних продуктивних видів діяльності наголошує В. Стряпан, посиляючись на дослідження вітчизняних вчених-психологів (Л. Виготський, О. Дяченко, О. Запорожець та ін.), «кожен з яких розглядав творчість дітей з різних ракурсів, характеризуючи дошкільний вік особливою стійкістю до різних видів художньої діяльності, у тому числі й конструктивної» [49, с. 206].

Як зазначає І. Терещенко, багато вітчизняних дослідників вказували на ефективність продуктивних видів діяльності дитини для розвитку її дрібної моторики: Н. Ветлугіна підкреслювала важливість продуктивних видів діяльності не тільки для фізичного розвитку, а й для розвитку особистості дитини; А. Давидчук акцентував увагу на конструюванні та будівельних іграх дітей при цілеспрямованому педагогічному керівництві; Т. Казакова спрямовувала діяльність на розробку методик для розвитку дрібної моторики в процесі занять з образотворчого мистецтва [52, с. 43].

Таким чином, розвиток дрібної моторики рук необхідний для загального фізичного і розумового розвитку дитини протягом усього дошкільного віку. Психологи, фізіологи, медики, педагоги постійно підкреслюють, що від рівня дрібної моторики багато в чому залежить успішність розвитку у дитини образотворчих, конструктивних, трудових і музично-виконавських навичок, оволодіння рідною мовою, розвитку початкових навичок письма

Розглядаючи проблему інтегрованих форм роботи інструктора з фізичного виховання у молодших групах закладу дошкільної освіти, Г.

Сидич вважає розвиток дрібної моторики рук «невід'ємною частиною всебічного гармонійного психічного і фізичного розвитку дитини. Заняття продуктивною діяльністю, пальчикові ігри, вправи для розвитку моторики покращують розвиток пізнавальних процесів, серцево-судинної та травної систем, розумових здібностей дитини, знижують емоційне напруження, розвивають координацію, силу, спритність рук, підтримують життєвий тонус. Тренування дитячих пальчиків покращує не тільки моторику дитини, а й розвиток розумових і мовленнєвих навичок» [46, с. 63].

У свою чергу, дослідниця Л. Савіна зауважує, що «формування рухів рук тісно пов'язане з розвитком рухового аналізатора та зорового сприйняття, різних видів чутливості, орієнтації у просторі, координації рухів тощо. Рухи рук тісно пов'язані з мовленням й є одним із факторів розвитку мовлення. Рухи пальчиків стимулюють розвиток центральної нервової системи та прискорюють розвиток мовлення дитини». Тому ця тема є актуальною на сьогоднішній день і тому так важливо при роботі з дітьми молодшого дошкільного віку приділяти увагу розвитку дрібної моторики [44, с. 20].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку дозволяє стверджувати, що, як у минулі часи, так й у сучасній науковій думці досліджувана проблема є актуальною. Високий рівень розвитку дрібної моторики пальців рук дітей забезпечує достатній рівень пам'яті, уваги, готує руку до письма.

Сучасний етап становлення педагогіки констатує той факт, що рівень розвитку мовлення і психічних процесів безпосередньо залежить від розвитку дрібної моторики. А для цього дуже важливо, щоб дитина систематично займалася різними видами пальчикової гімнастики, продуктивної діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання з дрібних деталей, викладання візерунків з мозаїки тощо). Однак, на нашу думку, у практиці дошкільної освіти відсутні практичні методики розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, теоретиками недостатньо чітко визначаються педагогічні

умови здійснення процесу розвитку дрібної моторики молодших дошкільників.

1.2. Завдання та особливості розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти

Для всебічного розвитку дитини молодшого дошкільного віку підґрунтям процесу є рухова активність дитини. Уміння молодшого дошкільника виконувати точні рухи за допомогою роботи м'язів рук, уміння контролювати та спрямовувати рухи складають основу будь-якої його діяльності.

За визначенням Т. Ткаченко, «дрібна моторика являє собою комплекс скоординованих дій нервової, м'язової та кісткової систем, яка часто у взаємодії з зоровою системою здійснює дрібні та точні рухи пальцями рук та ніг. Дрібна моторика рук – це здатність виконувати точні скоординовані дії пальцями і кистями» [53, с. 22].

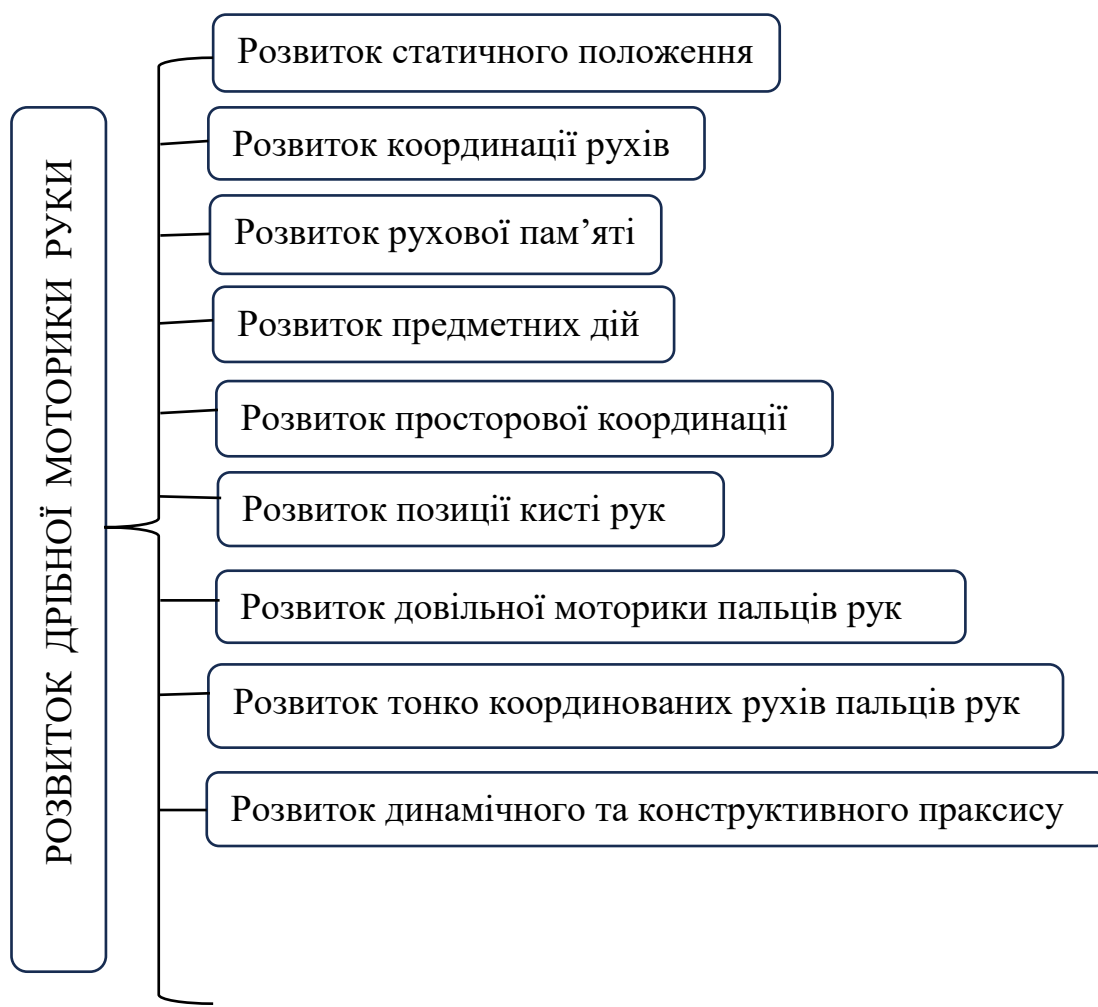
Як вважає Л. Биковець, «дрібна моторика – це скоординовані рухи пальців рук, уміння дитини «користуватись» цими рухами: тримати ложку та олівець, застібати гудзики, малювати, ліпити. Незграбність пальців «говорить» про те, що дрібна дрібна моторика ще недостатньо розвинена» [4, с. 124].

Складність та системність такого процесу обумовлює виокремлення дрібної моторики у якості одного з найважливіших критеріїв повноцінного психічного розвитку дитини. Навички дрібної моторики необхідні не тільки в побуті, вони мають великий вплив на процес всебічного розвитку, зокрема, фізичного, інтелектуального, мовленнєвого та сенсорного.

Рівень розвитку дрібної моторики має велике значення для повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини, визначає успішність засвоєння дитиною навичок певного виду діяльності відповідно до її віку й є одним з основних показників готовності дитини до шкільного навчання.

Досліджуючи розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, Л. Мороз і А. Кононенко зазначають, що «порушення дрібної моторики часто проявляється поганою артикуляцією під час мовленнєвого акту, спостерігається також затримка мовленнєвого розвитку, що спричиняє уповільнення пізнавальних психічних процесів, а недостатня рухливість руки впливає на успішність оволодіння мануальними навичками у подальшому житті вже дорослої людини». Тому автори вважають за необхідне «стежити за правильним і повноцінним розвитком дрібної моторики у дитини, починаючи з раннього та молодшого дошкільного віку» [35].

Розвиток дрібної моторики у дитини передбачає фізичний, інтелектуальний, мовленнєвий, сенсорний розвиток та його складових: статичного положення, координації рухів, рухової пам'яті, просторової координації, предметних дій, позиції кисті рук, довільної моторики пальців рук, тонко координованих рухів пальців рук, зорово-просторової координації у просторі, узгодженості рухів руки (Рис. 1.1).

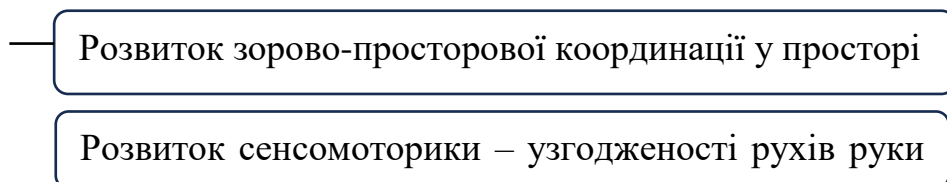

Рис.1.1. Складові розвитку дрібної моторики рук

У молодшому дошкільному віці відбувається активне формування предметних дій: дитина у певній мірі уміє їсти ложкою і виделкою, розчісуватися, умиватися, користуватися рушником, мити себе губкою; вправляється у самообслуговуванні – поступово розстібає і застібає гудзики, шнурує черевики, самостійно одягається і роздягається, виконує посильні доручення дорослого – поставити стілець, скласти іграшки та речі, прибрати зі столу тощо.

Саме у молодшому дошкільному віці на розвиток дрібної моторики, на думку В. Сухомлинського, слід звертати особливу увагу: «до того моменту, коли дитина піде в школу, її моторні навички повинні бути розвинені на достатньому рівні, інакше навчання в школі буде представляти для неї складності» [39, с. 216].

Розвиток дрібної моторики дитини у молодшому дошкільному віці передбачає наявність таких мануальних умінь та навичок: уміння будувати вежу з 9-ти маленьких кубиків; намалювати коло за заданим зразком, перехресні лінії; ліпити з пластиліну (кульки, змійки, коржі); використовувати допоміжну руку для підтримки предметів і допомоги домінуючій руці; різати папір ножицями. Розвинена відповідно віку дрібна моторика надає дитині молодшого віку можливість працювати з ножицями, глиною, пластиліном, малювати олівцем, пензлем. Ознайомлення з навколишнім набуває яскраво вираженого пізнавального характеру.

Як зазначає Г. Смольникова, дитина використовує мануальні дії «за призначенням: знайомиться з властивостями води, піску, глини і використовує їх (перемішує, ліпить, переливає, насипає). Наслідуючи дії

дорослого, вона бере участь в елементарній праці (мете, копає, переливає, збирає врожай ягід, овочів, фруктів, насіння), в грі використовує іграшки за призначенням, користується заміниками (листок-тарілочка, паличка-ложка), бере на себе виконання простих ролей» [48, с. 32].

На думку Г. Беленької і О. Половіної, рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуального розвитку дошкільника. «Звичайно, дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно міркувати, у неї досить розвинені пам'ять і увага, зв'язне мовлення. Дрібна моторика включає виконання дитиною тонких координованих рухів руки, здатність злагодженої роботи дрібних м'язів кисті та усієї руки, а також добре розвинені зорове сприйняття і довільну увагу» [3, с. 114].

У побуті нам щохвилини доводиться вчиняти дії дрібної моторики: застібати гудзики, зав'язувати шнурки, тримати столові прилади. Однак, дрібна моторика рук важлива не тільки в побуті – навички дрібної моторики важливі при навчанні дитини письма та малювання, від ступеня розвитку цих навичок буде, зокрема, залежати почерк людини. Крім того, розвиток дрібної моторики тісно пов'язаний з розвитком мовлення, оскільки зони кори головного мозку, що відповідають за ці функції, розташовані дуже близько одне від одного. Тонка моторика рук починає розвиватися природним чином ще у молодшому дошкільному віці, і з плином часу її навички стають все більш складними і різноманітними. Таким чином, дрібна моторика дітей молодшого дошкільного віку містить у собі безліч дій, що вимагають узгоджених рухів обох рук.

Негативними наслідками недорозвинення дрібної моторики у дитини молодшого дошкільного віку стають: недостатньо розвинені навички догляду за собою (самостійного прийому їжі, одягання-роздягання); неготовність до занять малюванням, а у подальшому й письмом; недостатньо розвинена навичка маніпулювання з дрібними предметами (іграшками, олівцями, ножицями); негативний настрій унаслідок власних мануальних неумінь.

Розвиваючи дрібну моторику, необхідно враховувати психологічні, індивідуальні та вікові особливості організму дитини молодшого дошкільного віку. Дитина цього віку чутлива до схвалення, ніжності, заборонам і покаранням дорослих; може відчувати почуття сорому у випадках, коли її дії не виправдовують очікувань дорослого або не схвалюються ним. Як зазначає Л. Венгер, молодший дошкільник «діє під впливом почуттів і бажань, що визначає характер поведінки, його увагу легко залучити та відштовхнути. Емоції і форми їх прояву стають більш різноманітними: дитина дивується, радіє, захоплюється, ображається, боїться, заздрить, ревнує, шкодує тощо. Емоційне життя стає більш змістовним: ускладнюються почуття і бажання, пов'язані з предметною діяльністю. Дитина прагне діяти з предметами найближчого оточення: конструювати, знайомитися з розміром, формою, кольором, особливостями матеріалу тощо» [9, с. 80].

Характеризуючи психологічні особливості розвитку дитини молодшого дошкільного віку, Т. Іваницька виділяє такі: в емоційно-соціальному розвитку дитина молодшого дошкільного віку робить перші узагальнення; орієнтується в поняттях «своє» і «чуже»; ініціює контакти з приємними та знайомими йому дорослими і дітьми; вносить корективи у власну поведінку у залежності від того, спілкується зі «своїми» чи «чужими»; оперує займенниками «я», «моє», «ти», «ми»; привертає до себе увагу, самостверджується; відстоює незалежність за допомогою формули: «я сам!»; сформований елементарний образ «Я»; намагається відстояти свою гідність, не погодитися з поганою думкою про себе; орієнтується в поняттях «добре» і «погано»; знає основні правила і норми моральної поведінки; усвідомлює, що деякі речі не дозволяються [25].

Характеризуючи психологічні особливості особистості дитини молодшого дошкільного віку, Т. Швець і О. Полевікова зауважують, що «дитині можна довести необхідність відмовитися від чогось – вона здатна почекати якийсь час; там, де можливо, обходиться власними силами; веде

себе самостійно; звертається за допомогою у випадку об'єктивної необхідності; робить елементарний вибір, приймає самі прості рішення, пробує самовизначатися. Дитина молодшого дошкільного віку – емоційно чутлива; намагається співчувати, жаліти, допомогати; переживає успіх-неуспіх діяльності; стримується від проявів негативної поведінки у присутності сторонніх, здійснює елементарний контроль; з'являється нова форма комунікативних дій: дитина у ході спільної предметної діяльності та гри виявляє своє ставлення до дорослих і однолітків, демонструє свої вміння, спонукає до відповідних дій» [58, с. 65].

У пізнавальному розвитку дитина молодшого дошкільного віку охоче займається предметною, ігровою, конструктивною, образотворчою, музичною діяльністю; володіє розвиненою руховою та емоційною пам'яттю; копіює, імітує рухи; відтворює побачене і почуте раніше; розрізняє реальне і зображене на ілюстрації; складає власні казки та оповідання; фантазує, створює власні оповідання, займається словотворенням; з'являється велика кількість питань, на які дитина хоче отримати відповідь [47, с. 93].

У мовленнєвому розвитку дитина молодшого дошкільного віку має наступні показники: вимовляє складні за артикуляцією звуки; правильна звуковимова поєднується зі створеними нею словами; зв'язне мовлення виступає способом зв'язку та вираження життєвих вражень; основна форма мовлення – діалог; пробує себе в монологічному мовленні; словник поповнюється словами-узагальненнями і словами, пов'язаними з новими видами діяльності – образотворчої, конструктивної, музичної, літературної, театральної, ігрової; мовлення супроводжується ритмічними рухами, жестами, ходьбою, мімікою; міра культури поведінки у спілкуванні визначається ставленням дитини до партнера. Пам'ять молодшого дошкільника повністю мимовільна, переважно рухова і емоційна – йому легше запам'ятати те, що пов'язується з його активними діями, що зацікавило його, що кілька разів повторювалося [47, с. 95].

Дитина молодшого дошкільного віку, за характеристикою О. Поліщук, «має уявлення про здоровий спосіб життя; спостерігає за його проявами у найближчому та віддаленому оточенні; відчуває радість від власного м'язового напруження, власної рухливості, вправності, доброго самопочуття; відповідно віку дитина володіє руховими уміннями та навичками, має оптимальний досвід м'язово-моторної діяльності, правила виконання загальнорозвиваючих вправ, шиккування і перешикування, участі в ігрових вправах та іграх. Молодший дошкільник вже більш-менш орієнтується у можливостях власного організму; знає власну статеву приналежність, уявлення про відповідні їй особливості поведінки; він має уявлення про правила догляду за тілом, волоссям, одягом; у певній мірі володіє елементарними навичками культурної поведінки під час їжі» [40, с. 26].

У рухових діях, імітаційних вправах молодший дошкільник свідомо наслідує дорослих, ініціює експериментальні дії під час переміщення у просторі. Психологічні особливості молодшого дошкільника полягають, на думку Л. Калуської, «у прагненні поліпшити результати своїх досягнень, пишається ними. Дитина періодично виявляє елементи зваженої поведінки і намагається дотримуватися норм товариських і доброзичливих взаємин з дітьми і дорослими в руховій діяльності. Пам'ятаючи минулий досвід негативної взаємодії з небезпечними предметами іншими небезпечними об'єктами, молодший дошкільник використовує його, як орієнтир у виборі способів дії і починає орієнтуватися в поняттях корисний-шкідливий, безпечний-небезпечний» [26, с. 55].

На думку С. Кочмар-Тимошенко, розвиток цілеспрямованих рухів «забезпечує молодшому дошкільникові можливість грати з моторними іграшками: перевозити вантажі, будувати будівлі з будівельного матеріалу – будинок, гараж, башту з конструктора; складати з пазлів, мозаїки картинку, координовано працювати двома руками». Дитина «встановлює зв'язок між предметом і його заміником, при читанні дорослим казок і розглядання картинок починає представляти певні предмети, об'єкти, явища, дії. При

цьому молодший дошкільник відтворює бачене ним раніше в пам'яті, під впливом конкретної ситуації і своїх емоцій збагачує його. Дитина починає вигадувати власні оповідання і коротенькі казки, засновані на тому, що їй читали і розповідали дорослі. Таким чином розвивається не тільки дрібна моторика, а й інтелект, мовлення та увага» [29].

Розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку можна здійснювати в освітньому процесі закладу дошкільної освіти різними засобами, до найпоширеніших з яких В. Радиш відносить: «пальчикові ігри та пальчикова гімнастика; ігри з дрібними предметами (конструктори, мозаїка, пазли, намистини, рахункові палички тощо); масаж і самомасаж пальців і кистей рук; заняття ліпленням, малюванням, різними видами рукоділля; розвиток елементарних навичок самообслуговування (застібання і розстібання гудзиків, зав'язування шнурків тощо); ляльковий театр; вправи на обведення контурів предметів, штрихування, розфарбовування, малювання по клітинках і трафаретах» [42, с. 33].

У даний час виникає проблема додаткової стимуляції і розвитку рухової функції дитини та її координації і особливо перспективним і значущим в цьому сенсі засобом є вправи, у тому числі для кистей рук, вестибулярного апарату у комплексах ранкової, коригуючої гімнастики, як обов'язкового режимного заходу в освітньому процесі ЗДО. Тому комплекси ранкової та інших видів гімнастики, на думку С. Половецької, необхідно розробляти «з позиції розвитку загальної координації, просторової орієнтації, розвитку дрібної моторики, зорово-моторної координації та орієнтації у «схемі тіла». Отже, дрібну моторику у дитини молодшого дошкільного віку можна розвивати через освоєння серійних комплексних вправ» [41, с. 17].

У Базовому компоненті дошкільної освіти та у програмах розвитку дитини дошкільного віку визначено, що для повноцінного розвитку дитини дошкільного віку суттєве значення мають умови та організація її діяльності, у зв'язку із цим значну роль відіграють дитячі іграшки, які мають бути різноманітними, яскравими, цікавими. Діти удосконалюють рухову

координацію та зір, навчаються зосереджувати увагу багато в чому саме завдяки іграшкам: діти самостійно обирають собі іграшки для гри, здійснюють з ними різноманітні дії, і це сприяє розвитку та удосконаленню дрібної моторики, мовлення і мислення [23].

Розвиток дрібної моторики рук є обов'язковим та одним з найважливіших напрямів фізичного виховання дитини в умовах закладу дошкільної освіти. Тренування рухів пальців рук дітей покращує не тільки рухові можливості дитини, а й розвиток психічних і мовленнєвих навичок. У свою чергу, формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів та ін. Розвиток навичок дрібної моторики важливий ще й тому, що все подальше життя дитина потребуватиме використання точних, координованих рухів кистей і пальців, які необхідні, щоб одягатися, малювати і писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових і навчальних дій.

Виконання вправ та ігри для розвитку дрібної моторики рук повинні створювати у дитини позитивний настрій і не повинні викликати перевтомлення. Сучасні дослідники (М. Єфименко, А. Макарова, О. Полєвікова та ін.) рекомендують застосовувати в іграх-вправах, конструюванні та ліпленні музичний та віршований супровід – веселий і доступний для дітей молодшого дошкільного віку. Вихователь застосовує методи заохочення, показує пояснення значення рухів чи положень пальців, заохочувати дітей у їх виконанні, створювати сприятливий емоційний настрій [8; 21; 34].

Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись систематично, адже саме тоді буде досягнутий вагомий результат від цих спеціальних вправ, ігор. Тренування рухів пальців рук дітей дошкільного віку покращує не тільки їх рухові можливості, а й розвиток усіх психічних процесів і мовленнєвих навичок, розвиток рухового аналізатора і зорового сприйняття, просторового орієнтування та координації рухів.

На думку С. Світич, метою розвитку дрібної моторики рук, розвитком рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів руки на фізкультурних та інших заняттях під час фізкультхвилинок та фізкультпауз «особливе місце належить вправам, які спрямовані на розвиток дрібної моторики, оскільки вони мають важливе значення для загального фізичного і психічного розвитку дитини упродовж усього дошкільного віку» [45, с. 26].

Розвиток дрібної моторики, С. Долбенко вважає «неможливим без своєчасного оволодіння навичками самообслуговування: це необхідно починати з молодшого дошкільного віку, щоб у старшому дошкільному віці дитина не відчувала труднощів із застібанням гудзиків, зав'язуванням шнурків, вузликів на шарфі тощо. Важливо не забувати, що діти повинні брати активну участь у домашніх справах: сервіровці столу, прибиранні тощо. Ці щоденні навантаження не тільки мають високу моральну цінність, але й є систематичним тренуванням для пальчиків» [20, с. 6].

Отже, розвиток дрібної моторики рук необхідний для загального фізичного і розумового розвитку дитини дошкільного віку. Психологи, фізіологи, медики, педагоги постійно підкреслюють, що від рівня дрібної моторики багато у чому залежить успішність розвитку у дитини образотворчих, конструктивних, трудових і музично-виконавських навичок, оволодіння рідною мовою, розвитку початкових навичок письма, усіх видів сприйняття (зір, дотик, відчуття м'язів, суглобів). Дрібна моторика допомагає дитині досліджувати, порівнювати, класифікувати предмети навколо неї, а отже, дозволяє краще зрозуміти світ, в якому вона живе.

1.3. Обґрунтування педагогічних умов розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти

Здійснення розвитку дрібної моторики у дітей дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти потребує виконання певних

педагогічних умов. В освітньому процесі закладу дошкільної освіти використовують різні засоби, серед яких: масаж, пальчикова гімнастика, пальчикові ігри, ігри з крупами та з дрібними предметами, шнурування, ліплення з різних матеріалів, ЛЕГО-конструювання.

Як вважають науковці (Л. Венгер, Е. Вільчковський, О. Курок, О. Земцова, Л. Калуська та ін.), рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання, адже, у дитини, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, у певній мірі розвинені усі психічні процеси, окомір, мовлення, логічне мислення, вона посидюча та готова до навчання письму. Рівень сформованості дрібної моторики у багатьох випадках визначає успішність засвоєння мистецьких, музично-виконавчих, конструктивних і трудових умінь, оволодіння рідною мовою і розвиток початкових навичок письма [9; 12; 24; 26].

Сучасні вітчизняні науковці (Н. Андреева, Л. Гузій, С. Долбенко, В. Ліщук та ін.) стверджують, що застосовувати допоміжні засоби для розвитку дрібної моторики дітей варто розпочинати з молодшого дошкільного віку, оскільки він є найбільш сенситивним періодом для розвитку дрібної моторики. Адже саме у цьому віковому періоді діти активно засвоюють та вдосконалюють нові моторні рухи, вдосконалюється координація рухів та зорово-просторове сприйняття, що сприяє більш точному самостійному відтворенню рухів, які демонструє вихователь [1; 17; 20; 33]. Схарактеризуємо найбільш ефективні засоби розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку, які рекомендують сучасні вітчизняні науковці для використання у практиці дошкільної освіти (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Засоби розвитку дрібної моторики молодших дошкільників у закладі дошкільної освіти

№	Засоби	Характеристика
1	2	3

1	Шнурування	Ігри «Шнурування» не лише навчають дітей накладати предмети на фон, суміщати отвори, просмикувати шну -рівку крізь них, але й розвиватимуть навички самооб-слуговування.
2	Ігри з крупами	Під час ігор пропонувати дитині їх перебирати, перемішувати, пересипати, розтирати в руках, знаходити в крупах сховані маленькі іграшки, використовувати для аплікації.
3	Ігри з дрібними предметами	Ігри з конструктором, мозаїкою, пазлами, намистом, гу -дзиками, які крім розвитку дрібної моторики, спри-яють розвитку просторового та логічного мислення, уважності, кмітливості, координування роботи очей і кистей рук, творчих здібностей, довільних дій.

Продовження Табл. 1.1

1	2	3
4	Пальчикова гімнастика, пальчикові ігри	1. Пальчикова гімнастика потребує участі обох рук, що дає можливість дітям орієнтуватися в поняттях «праворуч», «ліворуч», «вгору», «вниз» тощо. 2. Пальчикові ігри – інсценування римованих розповідей, казок за допомогою пальчиків, серед яких відомі ігри: «Сорока-ворона», «Ладусі», «Хлопчик-мізинчик» «Спечем хлібчик» та ін.).
5	Масаж	1. Класичний масаж – розминання кожного пальчика, долоньки, зовнішньої сторони кисті, передпліччя. 2. Нетрадиційний масаж – кульками та кільцями, Суджок, горіхами, шишками, олівцями, пір'ячком тощо.
6	Мудри	Особливе положення кистей та пальців рук, що відновлює порушення в енерго-інформаційному обміні

		шляхом впливу на енергетичні потоки у організмі людини. Мудри позитивно впливають на розвиток дрібної моторики рук, мислення, мовлення. У роботі з розвитку дрібної моторики можуть бути наступним етапом після пальчикової гімнастики.
7	Ліплення	У ході ліплення з різних матеріалів (солоне тісто, пластилін, глина, звичайне тісто), доцільно вчити дітей сплющувати долонькою або кулачком масу для моделювання, відщипувати маленькі шматочки від великого шматка, перекладати з руки в руку, розминати то-що. Розвивають не лише дрібну моторику, але й тактильну чутливість, уяву, творчість.
8	Лего-конструювання	ЛЕГО-конструювання – це ціла палітра гри, яка охоплює конструкторсько-будівельну, вільну, сюжетно-рольову, розвивальну, рухливу гру та гру-фантазію; гру індивідуальну, самостійну та гру у парах, у міні-групах, групах та командах; гру з однолітками та гру з дорослими тощо.

Пальчикові вправи є найефективнішим засобом вдосконалення рухового апарату дитини, бо саме вони найкраще сприяють формуванню умінь та навичок дрібної моторики. Фізіологічний сенс тренувальних вправ полягає в утворенні динамічного стереотипу. Як вважають (Л. Воробей, І. Деснова та ін.), «на початку виконання тих чи інших невідомих вправ збудження у корі мозку та в рухових центрах дуже поширене, тому рухи можуть мати не скоординований характер, виглядати не врівноваженими та не адекватними, що обумовлене скороченням багатьох м'язів, які навіть не мають ні якого відношення до певного рухового акту». У наслідок цього

розвивається загальне гальмування, що швидко приводить до загальної втоми. Згодом, «за рахунок подальших тренувань, збудження у корі локалізуються і активізують лише обмежену кількість м'язів, безпосередньо пов'язаних з тим чи іншим руховим актом».

Поступово рухи пальців, кисті руки стають більш «чіткими, вільними, координованими та економними, що досягається утворенням стереотипів (автоматизму) тих чи інших рухових дій. Продовжуючи відповідні тренування можна досягати збільшення потужності та сили саме тих м'язів, які виконують певні вправи, що проявляє таку закономірність їх розвитку, як системогенез». Саме в цьому і полягає ефект тренування виконання пальчикових вправ [16; 18].

На заняттях з фізичного виховання, на інших заняттях, під час ігор у повсякденні діти виконують пальчикову гімнастику, яка містить комплекс спеціальних вправ і пальчикові ігри. Сучасні науковці (О. Волгіна, Н. Головня та ін.) радять вихователю «намагатися, щоб діти не тільки створювали і відтворювали шляхом рухів власних рук ті чи інші образи, але й емоційне вживалися в них». Дітям молодшого дошкільного віку дослідники рекомендують ряд найпростіших вправ, завдань та ігор («Пальчики вітаються», «Слоненя», «Коріння дерев», «Зустріч друзів» тощо), які вимагають від дитини мінімальної фантазії і усвідомленості під час побудови відповідних рухів [14, с. 12].

До проведення пальчикових ігор з дітьми у молодшій групі існують певні вимоги: 1) з метою підвищення ефективності впливу під час виконання різних вправ необхідно задіювати усі пальці руки; 2) з метою підвищення коефіцієнту корисної дії вправи мають бути об'єднані так, щоб чергувалося зжимання, розжимання та розслаблення кисті та використовувалися ізольовані рухи кожного пальця; 3) підбір вправ здійснюється з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. 4) обов'язкова наявність пізнавального змісту у текстах супроводу до вправ (Рис. 1.2).

ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПАЛЬЧИКОВИХ ІГОР

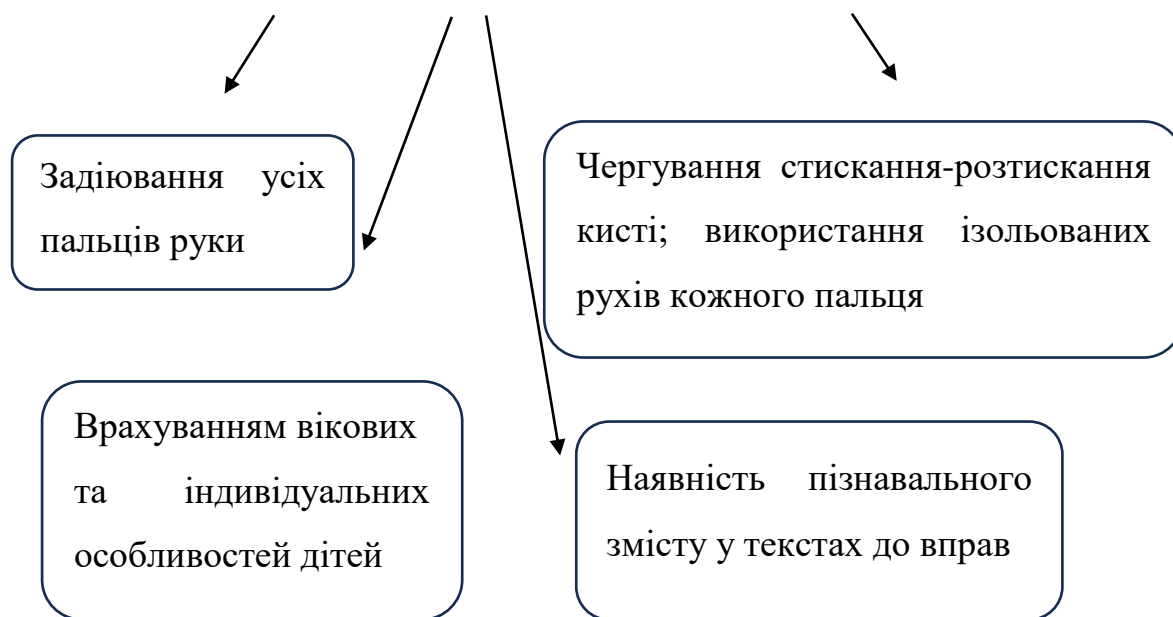

Рис. 1.2. Вимоги до проведення пальчикових ігор з молодшими дошкільниками

Засобами реалізації розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у практиці дошкільної освіти є заняття, фізкультурні та музичні розваги з використанням вправ для розвитку дрібної моторики; продуктивна діяльність (конструювання, малювання, ліплення, аплікація тощо); дидактичні ігри та вправи; сюжетно-рольові ігри.

Важливим принципом організації процесу навчання є систематичність. Робота із розвитку дрібної моторики, так само як і формування вмінь, повинна проходити систематично. Особливої уваги потребує питання про систематичність, повторюваність занять: період молодшого дошкільного дитинства характеризується надзвичайно швидкими темпами розвитку, і до кожного вікового періоду слід підходити диференційовано. На думку О. Козак, заняття на повторення має відрізнятися від основного заняття. Проста повторюваність одних і тих самих завдань може призвести до механічного, ситуативного запам'ятовування, а не до поступального розвитку розумової активності на заняттях. Опанування нових орієнтовних дій призводить до

того, що сприйняття стає більш детальним, повним і точним. Разом з тим передбачається дотримання строгої послідовності при засвоєнні дітьми програми з урахуванням вікових особливостей і можливості дитини кожного періоду його життя, стани нервової системи і всього організму в цілому [28, с. 30].

Завдання дошкільної освіти Л. Калуська і М. Гуменюк вбачають у тому, щоб «забезпечити належний рівень розвитку моторики у дитини, гнучкості й сили кистей рук дітей, координації рухів рук, рук і очей, окоміру, навчити орієнтуватися на площині аркуша, сторінці зошита, у клітинках й на рядках». Основу цієї роботи у молодшому дошкільному віці складає «різноманітна діяльність дітей упродовж дня, пов'язана із роботою кистей рук: спеціальні фізичні вправи; застібання й розстібання гудзиків на одязі; шнурування взуття; вирізання; обривання й наклеювання аплікації; малювання; конструювання з будівельних наборів, дитячих конструкторів, паперу; викладання мозаїки; робота з голкою, нанизування; плетіння тощо» [27, с. 157].

Спеціальні графічні вправи на не розлінованому папері, по лінійках, клітинках та косих лінійках пропонуються дітям фрагментарно (на розсуд педагога) під час занять і у вільні години. Тут важливо, на думку Г. Василенко, подбати про послідовне ускладнення завдань та «органічне вплетіння їх у канву обраного заняття. Пізнавальний інтерес позитивно впливає на посилення здатності дітей удосконалювати рухові дії» на заняттях, під час фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня (ранкової гімнастики, фізкультхвилинок), ігор та фізичних вправ, пальчикової гімнастики, щоденних фізкультурних занять у групах під керівництвом вихователів» [7, с. 15].

Водночас на заняттях з фізкультури здійснюється педагогічно керована навчальна діяльність, у ході якої молодші дошкільники докладають фізичних і розумових зусиль, щоб оволодіти руховими вміннями й навичками. У молодших групах необхідно належну увагу приділяти розвитку в дітей

спроможності швидко і точно виконувати рухи пальцями рук, уміло взаємодіяти обома руками, спритно «перебудовувати» рухи відповідно до умов. Як вважає О. Козак, «важливим завданням з розвитку дрібної моторики у дитини, яке реалізується на заняттях фізкультурою, під час ранкової та коригуючої гімнастики у ході роботи з великими і малими м'ячами, обручами, палицями, скакалкою, а також під час пальчикової гімнастики, спеціальних вправ для розвитку ізольованих рухів пальців рук – протиставлення великого пальця вказівному, середньому, безіменному, мізинцю, одночасне розведення пальців на одній руці і зведення на другій тощо». Науковець підкреслює, що «період початкового навчання фізкультурним та пальчиковим вправам посідає особливе місце у розвивальному впливі їх на особистість дитини раннього та молодшого дошкільного віку [28, с. 35].

Враховуючи психологічні особливості дітей молодшого дошкільного віку, виконання вправ від яких потребує значної розумової та психічної активності, О. Левківська радить вихователеві, передусім, «послідовно розвивати психомоторні функції, на основі яких відбувається раціональна побудова дій. Формуванню уміння правильно виконувати різноманітні вправи сприяють передусім ті, що пов'язані з чітким просторовим і часовим регулюванням рухів та м'язових зусиль, в яких для дітей очевидний зв'язок між напрямом, розміром, швидкістю, силою руху і його результатом» [32, с. 54].

Крім того, для підтримання у молодших дошкільників інтересу до процесу виконання вправ, необхідно наповнювати заняття пізнавальним і позитивним емоційним змістом.

Отже, першою педагогічною умовою є інтегрування в освітній процес різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку.

Вправи з розвитку дрібної моторики посідають значне місце в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Практичний досвід переконує, що в процесі розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку доречно застосовувати, крім відомих традиційних, інноваційні технології та нетрадиційні техніки. Нетрадиційні методи впливу на здоров'я дітей дошкільного віку (дихальні вправи, використання елементів точкового масажу, вдихання фітоароматів, вправи для розслаблення м'язів тіла під спокійну мелодію, вправи для розвитку дрібних м'язів рук, ніг) стають перспективним засобом фізичного, психічного, інтелектуального розвитку дітей [50, с. 122].

Поряд із пальчиковими іграми, мозаїкою, ліпленням, шнуруванням, малюванням, казкотерапією, кольоротерапією, сміхотерапією та іншими технологіями А. Чабовська вважає за доцільне використовувати елементи Суджок-терапії, яка є високоефективною, безпечною та простою. У кінці ХХ століття професор Сеульського університету Пак Чже Ву розробив оригінальний метод самоцілення, що отримав назву «Суджок» (Су – кисть, Джок – стопа), за допомогою якого можна лікувати будь-яку частину тіла, будь-який орган, не вдаючись до допомоги лікаря. Стимуляція точок відповідності призводить до одужання, а неправильне застосування ніколи не завдасть дитині шкоди – це просто буде неефективним [56, с. 10].

В основі методу Суджок лежить система відповідності або подібності, кистей і стоп всього організму у цілому: тіло людини має 5 умовно окремих частин (голова, дві руки і дві ноги; на кисті руки і ноги є по 5 пальців, які відповідають 5 частинам тіла). Цю подібність наочно можна представити, розглянувши власну кисть: максимально відставлений великий палець – це голова, мізинець і вказівний пальці – руки, а середній і безіменний – ноги. На долонній поверхні, розташована під великим пальцем – грудна клітка, інша її частина – черевна порожнина (а). Тильна сторона кисті – спина, а поздовжня лінія, умовно поділяє кисть руки навпіл, – це хребет. На кистях і стопах у строгому порядку розташовані системи високоактивних точок відповідності

всім органам і частинам тіла (б). У процесі роботи застосовуються Суджок-масажери (в) – масажні кульки та масажні металеві кільця (Рис. 1.3 а, б, в).

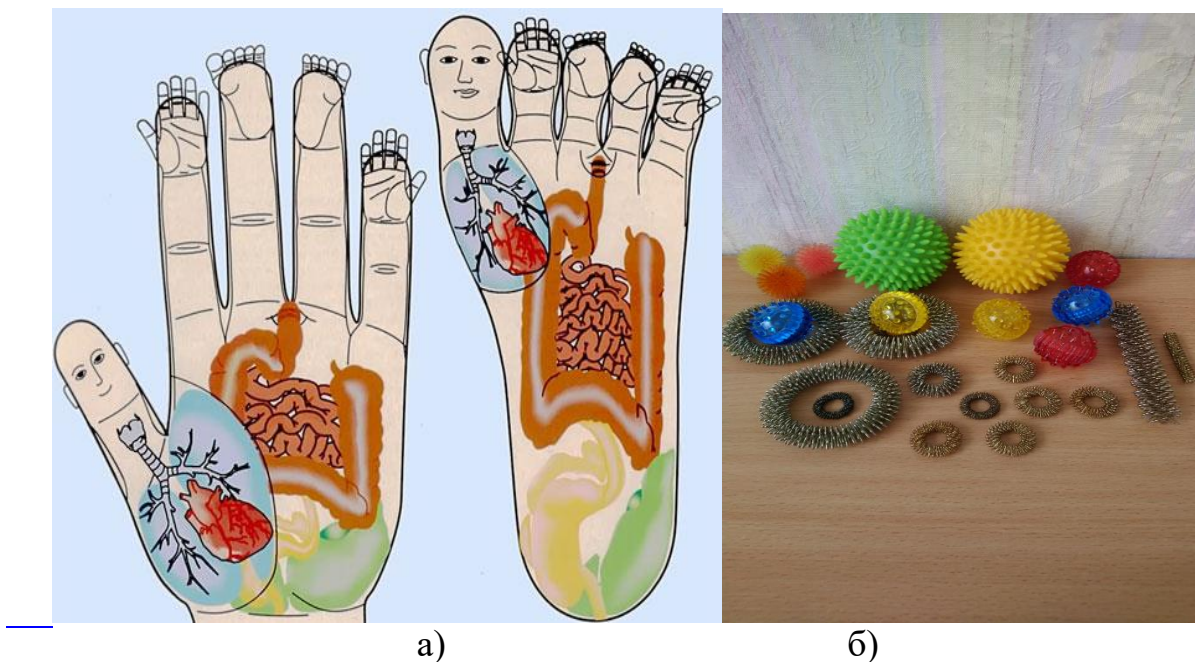

Рис. 1.3. Відповідність частин тіла та органів частинам руки і стопи (а), Суджок-масажери (б)

Кулькою можна стимулювати зони на долонях, а масажні колечка надіваються на пальчики. Як зазначають О. Полєвікова і А. Береснева, «масаж – це потужний біологічний стимулятор, що впливає на функції шкіри, рівень постачання організму киснем і поживними речовинами, на скорочувальні здібності та працездатність м'язів масажованої кисті руки, а також на еластичність суглобів і зв'язок. На кистях є точки (або зони), які взаємопов'язані з різними зонами кори головного мозку. Тому, визначивши певні зони відповідності, можна впливати на профілактику порушень мовлення, зору, постави, плоскостопості і розвиток дрібної моторики, рухових якостей, загартування та оздоровлення організму – у цілому» [38, с. 835].

Як вважає А. Чабовська, Суджок-технологія – це один із найкращих видів масажу рук та стопи дитини. За допомогою кульок та кілець Суджок

зручно масажувати пальці, долоні, стопи в цілях благотворного впливу на весь організм. Що дозволяє збільшити потенціальний енергетичний рівень дитини, збагачує його знання про власне тіло, розвиває тактильні відчуття, розвиває дрібну моторику рук і ніг. Щоб процес масажу не здався дітям нудним, використовується віршований матеріал, і одночасно з масажним ефектом відбувається розвиток мовлення дитини.

В процесі Суджок-масажу у дитини підвищується тонус м'язів, відбувається приплив крові до кінцівок, у наслідок чого відбувається покращення стану дрібної моторики та чутливості кінцівок дитини. Масажувати треба не тільки кінчики пальців, а всю поверхню долоні. Це можуть бути кругові рухи кульки між долонями, перекочування кульки від кінчиків пальців до основи долоні, обертання кульки кінчиками пальців, стискання кульки між долонями, стискання і передача з руки в руку, підкидання кульки з подальшим стисненням між долонями тощо [56, с. 12].

Форми роботи з використанням масажера-Суджок різноманітні і застосовуються в практиці при виконанні пальчикової гімнастики, занять для розвитку мовлення (автоматизація звуків), дрібної моторики пальців рук, пам'яті та уваги. Суджок-масаж дозволяє активізувати міжпівкульну взаємодію, синхронізуючи роботу обох півкуль мозку.

Нетрадиційні засоби розвитку дрібної моторики мають водночас і розважати дитину, збагачувати її знаннями та вміннями дбати про своє здоров'я, тому головне завдання – правильно дібрати інформацію для подання її дітям. Інформація має бути доступною для сприймання дитиною молодшого дошкільного віку, зорієнтованою на формування в них практичних навичок дбайливого ставлення до свого здоров'я, а також має відповідати вимогам Базового компонента дошкільної освіти.

Арт-терапія широко використовується в роботі з розвитку дрібної моторики молодших дошкільників. Головна мета її полягає у розвитку самопізнання та самовираження дитини, подолання бар'єрів у спілкуванні, розвитку уяви, зняття психічного напруження, страхів. Арт-терапія поєднує

використання різних видів образотворчості: малюнка, живопису, мозаїки, колажу, ліплення тощо, що розвиває дрібну моторику руки, координацію рухів кисті, уяву, пам'ять та увагу. Переваги цього методу полягають у відносній простоті у застосуванні, багатстві матеріалів, можливості поєднувати його з будь-якими іншими методами – музикотерапія, танцювальна терапія, казкотерапія, кольоротерапія, пісочна терапія [50, с. 123].

На думку науковців (Л. Артемова, Л. Гузій та ін.), роботу з піском з метою розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку доцільно починати з ігор на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук. Тактильно-кінестетичні відчуття – це відчуття, які ми отримуємо через рецептори на шкірі. Вони тісно пов'язані з розумовими операціями, з їх допомогою ми пізнаємо світ. Дітям пропонується: «походити» долоньками по піску, залишаючи свої сліди; виконати долоньками і ребром долонь зигзагоподібні та колові рухи; складеними пальцями зобразити на піску сліди загадкових, казкових птахів, тварин (фантазуємо); створити відбитками долонь, кулачків різноманітні малюнки (квіти, дерева, сонечко, дощ) [2; 17].

Кольоротерапію використовують для профілактики втоми очей, що спостерігається у процесі малювання, складання пазлів, аплікації. Зосередження зору на зеленому, блакитному, жовтому кольорах, м'яких іграшках, кольорових пейзажах тощо, сприяє гармонізації почуттів та думок та знімає напругу очей. Кольоротерапію В. Сухарев радить застосовувати, «користуючись кольорами в оформленні інтер'єру групової кімнати, вітальні, фізкультурної зали тощо. На заняттях за допомогою кольору можна вирішити завдання стабілізації фізіологічних функцій дітей, наприклад, для підвищення моторної діяльності дітям слід дати м'ячі, прапорці або стрічки насиченого червоного кольору» [50, с. 124].

У роботі з розвитку дрібної моторики після виконання фізичних вправ для зняття втоми, а також при напруженні м'язів С. Долбенко рекомендує

робити пальцевий масаж та самомасаж (рефлексотерапію) – масаж активних точок на пальцях, стопах ніг, обличчі. Для цього використовують мудри – вправи для рук, що мають важливий вплив на розвиток дрібної моторики, рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів руки тощо. Мудри – це психофізичні вправи, кожна має свою назву, діти охоче їх виконують; мудри стимулюють розвиток уваги, уяви дітей. Мудри (з санскриту) – це особливе положення рук, що відновлює порушення в енерго-інформаційному обміні шляхом впливу на енергетичні потоки в організмі людини. Мудри позитивно впливають на розвиток мислення, мовлення, а також дрібної моторики рук. В роботі з дітьми молодшого дошкільного віку вони можуть бути наступним етапом після пальчикової гімнастики [20, с. 11].

Аналіз інноваційних технік та технологій у процесі розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, їх ефективність, легкість застосування у роботі з дітьми дає змогу стверджувати, що лише у комплексі, інтегруючи технології і техніки, можна позитивно впливати на фізичний розвиток дітей дошкільного віку, самопочуття, настрої і розвиток дрібної моторики рук молодших дошкільників.

Отже, другою педагогічною умовою розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку є застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики зі врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини.

Будь-які повсякденні дії та складні завдання, з якими допомагають дитині справлятися батьки, безпосередньо впливають на те, чи збереже вона свою природну допитливість, чи зможе вдосконалити свої інтелектуальні здібності, чи почуватиметься впевнено в нових ситуаціях.

Головне у процесі розвитку дрібної моторики у дітей – це систематичне вправляння – заняття мають бути регулярними, проходити у доброзичливій обстановці і приносити дітям радість – лише так вони дадуть плоди. Як

вважає О. Рома, «рівень розвитку дрібної моторики є одним з показників інтелектуального розвитку: зазвичай дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічне міркувати, у неї досить розвинена пам'ять, увага, уява, зв'язне мовлення» [43, с. 50].

Останні дослідження підтверджують, що активна участь батьків у розвитку моторики дітей молодшого дошкільного віку сприяє їхньому фізичному здоров'ю, координації рухів та психосоціальному благополуччю. Крім того, позитивний психологічний вплив батьківської підтримки та похвали також відіграє важливу роль у формуванні самооцінки та самовпевненості у дітей.

Батьки і педагоги, які приділяють належну увагу вправам, іграм, різноманітним завданням на розвиток дрібної моторики і координації рухів руки, вирішують відразу два завдання: по-перше, непрямим чином впливають на загальний інтелектуальний розвиток дитини; по-друге, готують руку дитини до оволодіння навичкою письма, що майбутньому допоможе уникнути багатьох проблем шкільного навчання.

Як вважає В. Осадча, щоб сприяти розвитку дрібної моторики і координації рухів руки, у дошкільному закладі використовують різні завдання, які рекомендують батькам застосовувати з дітьми вдома: «розминати пальцями пластилін, глину; катати по черзі кожним пальчиком камінці, намистинки, шарики; нанизувати намистинки на тоненьку стрічку, робити намисто; стискати та розтискати кулачки; двома пальцями руки (вказівним та середнім) «ходити» по столу, спочатку повільно, а потім швидко, наче вони біжать (спочатку правою, а потім лівою рукою); показувати окремо тільки по одному пальчику; барабанити, постукувати всіма пальцями обох рук по столу; махати в повітрі тільки пальцями, не рухаючи долонею; плескати в долоні тихо і голосно, у різному темпі; нанизувати великі гудзики на нитку; зав'язувати вузлики на мотузці; застібати гудзики, гачечки, замочки, закручувати кришки, заводити механічні іграшки; закручувати шурупи, гайки; ігри з конструктором,

мозаїкою, кубиками; складання мотрійок; малювання у повітрі; ігри з піском, водою; малювати, розфарбовувати, штрихувати; різати ножицями тощо». Такими вправами дитина вдома закріплює рухові навички руки [36, с. 43].

Розвиток навичок дрібної моторики можна поєднувати з трудовим вихованням дошкільника. Наприклад вдома, допомагаючи мамі змотувати в клубки нитки для в'язання або перебирати крупу для каші – це дуже корисна вправа для розвитку дрібної моторики, а також для підвищення самооцінки дитини, яка буде пишатись, що допомагає мамі у господарстві.

Таким чином, третьою педагогічною умовою розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку є співпраця закладу дошкільної освіти з батьками з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Отже, педагогічними умовами розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є: 1) інтегрування в освітній процес різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку; 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку; 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Висновки до першого розділу

Вивчення та аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дозволяє зробити висновок про актуальність проблеми розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у різні часові періоди та приділення великої уваги сучасних вітчизняних науковців до даної теми.

Сучасний етап становлення педагогіки констатує той факт, що рівень інтелектуального, фізичного, мовленнєвого та психічного розвитку залежить

від рівня розвитку дрібної моторики дитини, особливо дитини молодшого дошкільного віку, оскільки цей вік є сенситивним для розвитку дрібної моторики.

Для розвитку дрібної моторики молодших дошкільників науковці рекомендують систематично проводити в умовах закладу дошкільної освіти та вдома, на умовах співпраці з батьками, різні заходи педагогічного впливу (заняття, масаж, пальчикові вправи, пальчикові ігри та пальчикова гімнастика) у різних видах дитячої діяльності: ігрової, продуктивної, фізкультурної, мовленнєвої, театралізованої, які спрямовані на розвиток пізнавальних процесів, розумових здібностей дитини, зниження емоційного напруження, розвиток координації, сили, спритності рук, підтримання життєвого тону.

Формування рухів рук тісно пов'язане з розвитком рухового аналізатора та зорового сприйняття, різних видів чутливості, орієнтації у просторі, координації рухів тощо. Стан дрібної моторики дитини тісно пов'язаний з мовленням, й є одним із факторів її формування – рухи пальчиків стимулюють розвиток центральної нервової системи та прискорюють розвиток мовлення молодших дошкільників.

Розвиток дрібної моторики молодшого дошкільника неможливий без своєчасного оволодіння навичками самообслуговування; діти повинні брати активну участь у домашніх справах: сервіровці столу, прибиранні тощо. Такі щоденні дії не тільки є ефективним систематичним тренуванням дрібної моторики, а й мають високу моральну цінність.

Від рівня дрібної моторики багато в чому залежить успішність розвитку у дитини образотворчих, конструктивних, трудових і музично-виконавських навичок, оволодіння рідною мовою, розвитку початкових навичок письма. Разом з розвитком дрібної моторики розвиваються всі види сприйняття, такі як зір, дотик, відчуття м'язів, суглобів.

Досліджуючи питання визначення рівнів розвитку дрібної моторики у дітей зауважимо, що у широкому сенсі слова дрібна моторика означає тонкі й

точні рухи пальців у дітей означеного віку. У більш вузькому визначенні, під дрібною моторикою розуміють сукупність скоординованих дій нервової, м'язової і кісткової систем, часто у поєднанні із зоровою системою у виконанні дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук.

Для підвищення ефективності розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку науковці наполягають на використанні в освітньому процесі закладу дошкільної освіти інноваційних технологій та нетрадиційних технік: масажу, ігор, арттерапії, кольоротерапії тощо.

Вважаємо, що для ефективного гармонійного розвитку дрібної моторики молодших дошкільників в освітньому процесі закладу дошкільної освіти необхідне створення педагогічних умов: 1) інтегрування в освітній процес різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку; 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку; 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Методика дослідження рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку

Завдання експериментального дослідження полягає у перевірці ефективності педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

База дослідження дві молодші групи (№1 і №2) закладу дошкільної освіти ЗДО № 800 Дарницької районної ради м. Київ. У дослідженні брали участь 52 дитини 4-го року життя, вихователі, практичний психолог, інструктор з фізичного виховання, сестра медична, батьки.

Дослідження проводилося протягом 2023-2024 навчального року у три етапи: констатувальний етап (вересень-жовтень 2023); формувальний етап (з листопада 2023 по квітень 2024 – включно); контрольний етап (другий тиждень травня 2024 року).

Метою констатувального етапу дослідження є вивчення та узагальнення результатів діагностики розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку.

На думку переважної більшості сучасних дослідників, для вивчення рівня розвитку дрібної моторики в дітей молодшого дошкільного віку потрібно використовувати такі критерії, як: координація рухів; розвиток зорово-рухової координації; розвиток дрібної моторики рук; точність рухів та рухливість пальців рук; обсяг рухів руки; темп і здатність рухів до перемикання; наявність навичок ручної вмілості; показники розвитку мовлення, уваги, пам'яті та ін. Л. Венгер [9], Е. Вільчковський [12; 31], О.

Гніт [54], О. Земцова [24], Л. Калуська [26], О. Курок [12; 31], І. Макаренко [54], О. Пілюгіна [9], Л. Федорович [54], Н. Хлус [12] та ін.

Для діагностики рівня розвитку дрібної моторики в дітей молодшого дошкільного віку було дібрано вправи відповідно до обраних критеріїв:

координація рухів;

точність рухів;

маніпуляція з предметами. (Додаток А)

Під координацією рухів ми розуміємо процеси узгодження активності м'язів тіла, які спрямовані на успішне виконання рухового завдання. При формуванні рухової навички відбувається видозміна координації рухів, тому під точністю рухів ми розуміємо сувору відповідність будь-якого об'єкта, процесу, явища будь-якої норми.

Точність рухів означає акуратність, правильність і відповідність поставленій меті. Витоки точності лежать в удосконаленні контролю над рухами свого тіла. Ці рухи повинні виконуватися з мінімальною силою, без напруги і в той же час досягати бажаного результату.

Маніпуляції з предметом передбачають вміння дитини брати різні за формою, розміром предмети з метою їх використання та виконання конкретних завдань.

Відповідно до зазначених критеріїв охарактеризовано показники, що характеризують рівень сформованості дрібної моторики рук: об'єм рухів (повний, неповний), темп (нормальний, швидкий, повільний), активність (нормальна, загальмованість, рухове занепокоєння), координація (нормальна, нескоординованість), бажання дитини виконувати завдання самостійно.

Для проведення кількісного і якісного аналізу результатів констатувальної діагностики визначено 3 рівні розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку: високий, середній, низький (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристика рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Рівень	Характеристика
1	2
Високий	<p>Дрібна моторика рук сформована добре, розвинена виразність та координація рухів. Рухи пальців та кистей рук точні, спритні, з усіма завданнями справляються швидко та легко. Рухи плавні без напруги, рівномірний темп руху рук, правильне утриманням пози. Об'єм рухів повний, темп швидкий, активність нормальна. Дитина виконує завдання з великим бажанням, справляється самостійно, з першого разу без підказки чи з невеликою підказкою</p>
Середній	<p>дрібна моторика рук розвинена досить добре. Але буває, що діти мають невеликі труднощі при швидкій зміні вправ з пальчикових вправ на обривання, малювання. Об'єм рухів не завжди повний, темп нормальний, активність середня, деякі складнощі з координацією, при перемиканні рухів. Не завжди проявляють інтерес до занять. Дитина виконує завдання самостійно, але після додаткового пояснення</p>
Низький	<p>Дрібна моторика рук відстає від вікової норми. Рухи скуті, координація рухів рук порушена. Дітям важко виконувати роботу з обриванням папіру, не вміють тримати правильно олівець, лінії при малюванні уривчасті, ламані. Порушено загальну координацію рухів, їх цілеспрямованість, точність. Об'єм рухів неповний, темп занадто швидкий або повільний,. Не проявляють інтересу до вправ. Лише за значної допомоги виконують завдання.</p>

Результати проведеної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку обох груп (за результатами констатувальних зрізів) зведено у таблиці Д2.2-Д2.3 (Додаток А). Здійснено кількісний аналіз результатів констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку обох груп ЗДО № 800 Дарницької районної ради м. Києва (Табл.2.4).

Таблиця 2.4

Кількісний аналіз результатів констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп

Рівні Групи	Усього дітей	Високий		Середній		Низький	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
Група №1	26	4	15,4	13	50	9	34,6
Група №2	26	5	19,2	13	50	8	30,8

Кількісний аналіз результатів констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей групи №1 і групи №2 ЗДО № 800 демонструє майже однакові показники – переважно низький і середній рівні розвитку дрібної моторики (84,6% і 80,8%), при цьому показники розвитку дрібної моторики у дітей групи №2 кращі за аналогічні показники дітей групи №1.

Графічна інтерпретація кількісного аналізу результатів констатувальних зрізів діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп ЗДО № 800 представлена порівняльною діаграмою (Рис. 2.1).

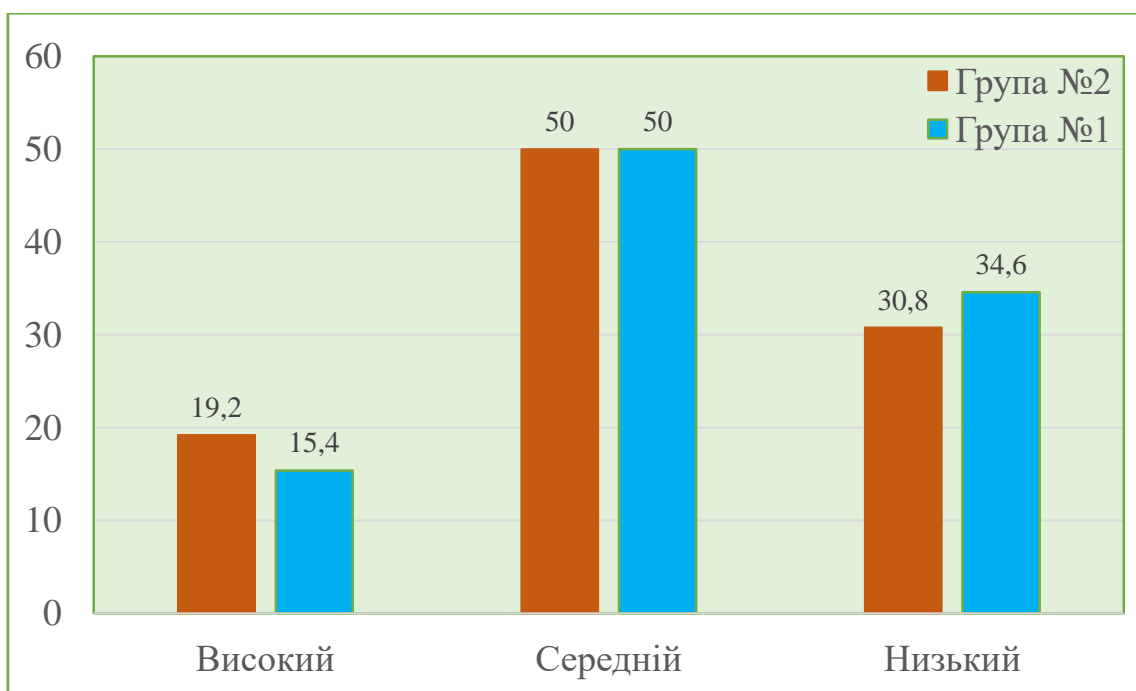

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма результатів констатувальних зрізів діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп (№1 і №2)

За спостереженнями та якісним аналізом результатів тестування, у багатьох дітей слабо розвинені дрібні м'язи руки, недосконала координація рухів, ще триває окостеніння зап'ястя і фаланг пальців.

У більшості дітей пальці малорухливі, рухи їх відрізняються неточністю або неузгодженістю. Багато дітей тримають ложку у кулаці, неправильно беруть пензлик, олівець, ножиці, іноді не можуть розстігнути і застігнути гудзики, зашнурувати черевики.

На підставі кількісного і якісного аналізу результатів констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку групу №1 визначено як експериментальну, в якій на формувальному етапі дослідження процес розвитку дрібної моторики у дітей здійснюватиметься відповідно до визначених педагогічних умов:

1) інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку;

- 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку;
- 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Групу №2 визначено, як контрольну, де процес розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку здійснюватиметься за традиційною програмою.

За результатами спостережень та опитування вихователів виявлено, що робота з розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку проводиться за традиційними методиками – інноваційних, нетрадиційних методик вихователі не застосовують у роботі з дітьми.

Результати констатувального експерименту свідчать про доцільність організації спеціальної роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку, що передбачає виконання визначених педагогічних умов.

2.2. Реалізація системи практичної роботи з розвитку дрібної моторики у молодших дошкільників за визначеними педагогічними умовами в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти

На формувальному етапі дослідження здійснювалось впровадження системи практичної роботи в освітній процес молодшої групи ЗДО №800, яка передбачає: систематичне використання в освітньому процесі та нерегламентованої індивідуальній роботі батьків з дітьми – пальчикових вправ, інноваційних технологій конструювання (ЛЕГО-конструктор), нетрадиційних технік масажу (Суджок) та пальчикових вправ (Мудри) у різних видах та формах діяльності – під час фізкультурних та пізнавальних занять, ігрової, продуктивної (малювання, ліплення, аплікація,

конструювання тощо), трудової (самообслуговування, допомога у побутових справах тощо) та інших видах діяльності з метою розвитку дрібної моторики та гармонійного розвитку дітей відповідно до визначених педагогічних умов:

- 1) інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку;
- 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку;
- 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

Відповідно до першої педагогічної умови – інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку – ми комплексно використовували пальчикові вправи («Метелик», «Апельсин», «Їжачок», «Цікава вправа» та ін.) у різних видах та формах діяльності – під час фізкультурних та пізнавальних занять, на заняттях з малювання, ліплення, аплікації (Додаток Б), під час ігрової діяльності (Додаток В), конструювання (Додаток Г), у заходах із самообслуговування, допомоги у побутових справах («Мишка», «Водичка», «Мию посуд») та інших видах діяльності з метою розвитку дрібної моторики та гармонійного розвитку дітей.

Протягом формувального етапу ми використовували в експериментальній групі: спеціально підібрані пальчикові вправи, ігри та мудри, що проводилися з дітьми під час ранкової гімнастики, фізкультурних занять, фізкультхвилинок та фізкультпауз на інших заняттях, що націлені на розвиток дрібної моторики руки, рухової координації пальців, зорово-рухової координації, та інших факторів, що є найважливішими у процесі розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

Пальчикові ігри, які використовують в дошкільному закладі розвивають дрібну моторику рук, допомагають дітям поліпшити вимову й збагатити лексику; розвинути увагу, стимулювати фантазію, виявляти творчі здібності; навчитися управляти своїм тілом. Пальчикові вправи необхідні для розвитку дрібної моторики у дітей. Пальчикову гімнастику розпочинаємо з найпростіших вправ та зі знайомства дітей зі своїми пальчиками – з їхніми назвами, призначенням. Комплекси пальчикової гімнастики та окремі її елементи вводимо до фізкультурних хвилинок та фізкультурних пауз, перед і після малювання, ліплення, робіт з аплікацією та конструюванням. Практикуємо пальчикові вправи і в індивідуальній роботі з дітьми, які того потребують (Додаток В).

На заняттях та у повсякденні, у господарській діяльності закріплюємо їх за допомогою простих ігор-вправ із гудзиками («Виклади», «Посортуй за розміром»), шнурками («Долонька», «Зав'яжи»), дрібними конструкторами тощо. Наприклад, прошнууй доріжку до картинки, де лисиця хоче з'їсти Колобка, або на картинці зображені тварини чи предмети, які швидко треба затулити пальчиками: а) мишки ховаються від їжака; б) рибки ховаються від kota тощо.

У вільний час ми використовували пальчикову гру «Слухняні пальчики» (на розвиток відчуття дотику), в якій кожна дитина отримує торбинку, наповнену різними предметами. Вихователь називає будь-що, а діти намагаються знайти потрібну річ у торбинці (на дотик). Кому поталанить першому, той швидко дістає предмет і вигукує «Є!», а потім знову кладе його в торбинку. Вихователь називає наступний предмет і змагання триває.

Під час малювання ми проводили конкурс «чарівників»: діти складають з квадратного чи прямокутного аркуша паперу різні вироби, а на цьому аркуші паперу намальовано якийсь предмет. Спочатку діти зафарбовують даний предмет, а потім по контуру обривають зайве.

Основною перевагою піску, як матеріалу для ігор, є необмежена можливість фантазувати під час гри: дітей приваблює можливість легко

урізноманітнювати свою діяльність – ліпити фігури, будувати замки, вежі, башти, пересипати пісок, малювати на ньому тощо («Сліди», «Вгадай хто», «Намалюй ..»).

Одним із найулюбленіших видів розвивальної діяльності дітей є ліплення з глини, пластиліну, солоного тіста («Гриби», «Гарбуз», «Сонечко»). Частіше діти експериментальної групи ліпили з пластиліну, що давало дітям змогу працювати комфортно та без зайвого забруднення робочої поверхні, іноді використовували солоне тісто, яке вихователь чи батьки виготовляли у домашніх умовах.

Всі ігри, які використовувалися в експериментальній групі, допускають творче ставлення до них педагога: підбір іншого ігрового матеріалу відповідного до мети та логіки гри; зміни в ході гри у плані збагачення; ускладнення у процедурі виконання; внесення додаткових ігрових моментів в ході роботи. В процесі проведення ігор, вправ у дітей формувалося почуття ритму, вміння узгоджувати темп і ритм рухів, слово і жест тощо (Додаток В).

Для розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи ми використовували мудри, які також сприяють розвитку координації рухів руки, але й формують психічні процеси, вчать дитину контролювати свої дії та поведінку, удосконалюють координацію рук і очей розвивають у дітей просторове орієнтування.

У роботі з дітьми експериментальної групи ми використовували комплекси мудр наступним етапом після пальчикової гімнастики, перед сном, для розслаблення після вправ. В систему нашої роботи входили наступні комплекси мудр: № 1 («Знання» + «Зуб дракона»); № 2: («Життя» + «Земля»); № 3 («Вікно мудрості» + «Сходи небесного храму»); № 4 («Енергія» + «Черепашка»); № 5 («Ракушка» + «Чаша Чандмана»), які виконувались дітьми відповідно до мети та попередньої діяльності (Додаток В).

Вихователь разом з фізкультурним інструктором проводили комплекси мудр з дітьми експериментальної групи тричі на день протягом 10 хвилин:

діти виконували мудри, сидячи, повернувшись обличчям на схід, після виконання пальчикових вправ та ігор. У грудні, у період інфекційних захворювань, ми включали у комплекси мудри «Мобілізуєча», «Три колони Космосу», які підвищують опірність, мобілізують сили організму і допомагають протистояти захворюванням на ОРВІ. Перед денним сном ми виконували з дітьми мудри «Земля», «Сходи небесного храму», «Черепаша» для зняття втоми, розслаблення, поліпшення роботи серцево-судинної системи (Додаток Г).

Відповідно до другої педагогічної умови – застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку – ми застосовували в освітньому процесі експериментальної групи інноваційні технології (ЛЕГО-конструктор, арттерапія, кольоротерапія), нетрадиційні техніки масажу (Суджок), пальчикові вправи (Мудри) під час фізкультурних та пізнавальних занять (Додаток Г), ігрової діяльності, на заняттях з малювання, ліплення, аплікації (Додаток В), конструювання (Додаток Г), у заходах із самообслуговування, допомоги у побутових справах (Додаток Д) та інших видах діяльності з метою розвитку дрібної моторики та гармонійного розвитку дітей.

В експериментальній групі для розвитку дрібної моторики пальців та координації рухів рук та ніг дітей ми використовували нетрадиційну техніку масажу Суджок. Суджок-терапія потребує простого обладнання: масажні палички, кільця, кульки-«їжачки». Елементи Суджок-масажу в експериментальній групі здійснювався дітьми самостійно за контролем вихователя, або за його допомогою – 2 рази щоденно протягом 10 хвилин.

У молодшому дошкільному віці діти вже здатні сприймати завдання, вправи у віршованій формі й чітко їх виконувати (тривалість масажу до 10 хвилин). Кільце одягають на палець та прокочують вздовж пальця руки. Рух масажера повинен бути безболісним та супроводжуватися незначним почервонінням шкіри. Масажні палички (стрижні) утримують між долонями

та прокочують вздовж; для масажу ступні ми використовували, поклавши стрижень на підлогу та прокочуючи його уперед-назад.

Оскільки на долоні людини знаходиться безліч біологічне активних точок, ефективним способом їх стимуляції є масаж долоньки дитини спеціальною кулькою, у результаті якого у дитини підвищується тонус м'язів, відбувається приплив крові до кінцівок. Унаслідок цього відбувається поліпшення дрібної моторики та чутливості кінцівок дитини. Мета, очікувані результати та певні форми роботи за нетрадиційною технікою масажу Суджок відображено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Застосування Суджок-масажу в освітньому процесі групи

Особливості організації та форми роботи	Мета впровадження	Очікувані результати
Перед проведенням та протягом занять з образотворчого мистецтва, організованої мовленнєвої, пізнавальної та фізичної діяльності.	Зняття напруги, запобігання перевтомленню дитячого організму, підвищення імунітету, розвиток дрібної моторики.	Уникнення перевтоми дрібних м'язів кисті рук, активізація процесів мовлення, мислення, отримання загально зміцнюючого ефекту.
Після проведення ранкової та гімнастики після сну, перед вправами для профілактики плоскостопості.	Адаптація після денного сну, посилення захисних сил організму, розвиток дрібної моторики.	Покращення самопочуття дітей, прискорення пробудження всіх систем організму, прилив сил.

За допомогою кульок-«їжачків» і кілець дітям подобається масажувати пальці і долоні, що чинить благотворний вплив на весь організм, а також на

розвиток дрібної моторики пальців рук, тим самим, сприяючи розвитку мовлення, координації рухів. Комплекси вправ виконувалися в ігровій формі під релаксаційні музичні твори, у формі ігор, казок, віршів. Спочатку діти виконують вправи мовчки, за показом дорослого, потім, самотійно (по мірі формування правильної вимови), промовляють текст. Ігрові способи Суджок-масажу застосовувались під час занять фізкультурою та під час оздоровчих заходів – діти самотійно масажували долоні, пальці у процесі ігор з «їжачками»-м'ячиками та кульками Суджок (Додаток Г).

Ігри з використанням «їжачків»-м'ячиків та Суджок-кульок не тільки містять в собі масаж долоней, рук, пальців, але й сприяють оздоровленню, всебічному розвитку дитини: надання та закріплення знань про кольори та їх відтінки; розвиток дрібної моторики рук; виховання уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого; сприяння взаємодії між мовленням та рухами пальців рук; розвиток просторового сприйняття, пам'яті, уваги тощо (Додаток Г).

Недоліком площинної наочності є те, що діти молодшого дошкільного віку ще погано абстрагуються, малюнки, плакати, зображення на комп'ютері тощо яскраві, однак їх не можна взяти у руки, повертаючи, роздивитись з різних боків. Проблема використання наочності на заняттях, в ігровій діяльності, спрямованій на розвиток дрібної моторики дітей вирішується за допомогою інноваційної ігрової технології ЛЕГО-конструювання, з деталей ЛЕГО-конструктора можна виготовити яку завгодно наочність і за потребою трансформувати її. Таким чином, використання ЛЕГО-конструктора на заняттях з розвитку мовлення чи ознайомлення з навколишнім світом сприяє розвитку пізнавальних здібностей, набуттю знань, розвивається мовлення, а, головне, у дітей розвивається вправність кистей, пальців рук, дрібна моторика, крім того уява і мислення. Наприклад, на занятті «Подорож ЛЕГО-чоловічків» діти подорожували та будували домівку для ЛЕГО-чоловічків, прокладаючи з кубиків дорогу, тротуари для пішоходів, світлофори, різноманітні машини – при цьому діти збагачували словник, закріплювали

знання кольорів, вправлялися у конструюванні, розвиваючи дрібну моторику (Додаток Б).

На розвиток умінь розрізняти деталі за кольором, формою, формування сенсорних основ сприйняття, розвиток мовлення, збагачення словникового запасу дітей, візуальної та тактильної пам'яті, дрібної моторики рук, координацію «око-рука», просторової орієнтації, уміння координувати власні рухи з рухами однолітків – спрямовані ігри з використанням ЛЕГО-конструктора, які проводились у повсякденні та заняттях з конструювання: «Барви осені», «Таємниці цеглинок LEGO-DUPLO», «Кмітливі дітлахи». В іграх з ЛЕГО-конструювання використовувались казкові сюжети («Будинок трьох поросят») – діти допомагали поросяткам будувати будинки із цеглинок. Малята підбираючи та з'єднуючи деталі за формою та розміром, самостійно конструювали будинки, що сприяло сенсорному розвитку, розвитку дрібної моторики, зорового сприйняття, координації та точності рухів (Додаток Г).

На заняттях й у повсякденній ігровій діяльності дітей в експериментальній групі ми застосовували такий прийом, як інтерактивна пізнавальна казка (колективна казка), яка може дітям молодшого дошкільного віку не тільки розвивати дрібну моторику, а й формувати комунікативну компетентність, така конструктивна гра може замінювати колективну творчу бесіду. Інтерактивна пізнавальна казка зацікавлює і мотивує дітей, створює емоційне тло заняття, допомагає інтегрувати заняття з мовлення, конструювання, малювання, математики тощо і спрямована на розвиток дрібної моторики, мовлення, мислення, творчої уяви і спонукає дітей до спілкування, висловлювання власної думки тощо.

ЛЕГО-конструктор допоможе створити неіснуючих казкових персонажів, з якими можна обігравати життєві ситуації, кожна дитина може вигадати захопливу історію, героєм якої є певний вигаданий персонаж. Вихователь пропонує дитині розповісти, який у персонажа характер, звички, уподобання, побудувати будиночок для нього та його друзів. Діти із задоволенням включаються у створення нової казки – відповідають на запитання, радять як

діяти персонажам казки, продовжують розповідь педагога, нагадують персонажам про певні дії тощо.

Наприклад, вигадуючи колективну казку про качок, вихователь разом з дітьми конструє таке качине містечко, де мешкають виготовлені з ЛЕГО качки, каченята, потім будують качині хатинки, магазини, дитячі садочки, ставок галявину, де вони зустрічатимуться, інших створених дитячою уявою і втілених у реалії за допомогою ЛЕГО-конструктора персонажів казки. Діти створюють колективну казку та декорації для неї – у ході такої гри розвивається дрібна моторика, уява, мовлення, творчі здібності дітей, комунікативні та конструкційні уміння та навички (Додаток Г).

До нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики належать й пальчикові ігри «Мудри», які ми використовували в процесі розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи. Мудри (з санскриту) – це особливе положення рук, що відновлює порушення в енерго-інформаційному обміні шляхом впливу на енергетичні потоки в нашому організмі. Крім того, мудри позитивно впливають на розвиток мислення, мовлення, а також дрібної моторики рук. В роботі з дітьми вони можуть бути наступним етапом після пальчикової гімнастики (Додаток Г).

Крім нетрадиційних технік Суджок, Мудри та інноваційної технології ЛЕГО-конструювання, ми використовували інноваційні оздоровчі технології: арттерапія («Бузок», «Лисичка», «Осінь» та ін), пісочна терапія («Сліди», «Уяви» та ін.), кольоротерапія («Знайди», «Покажи де» та ін.) та інші подразники, які діють позитивно на організм і психіку дитини.

Відповідно до третьої педагогічної умови – співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома – ми співпрацювали з батьками, спілкуючись онлайн через створені батьківські групи в Viber та Telegram. Для комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей ми ознайомлювали батьків з планом проведення заходів щодо розвитку складових дрібної моторики. Ми консультували батьків, надаючи практичні

поради з питань розвитку дрібної моторики, вирішували психологічні питання щодо виховання дітей.

Застосовуючи нетрадиційні пальчикові ігри «Мудри» у процесі розвитку дрібної моторики у дітей експериментальної групи, ми проводили з батьками консультації онлайн щодо історії виникнення мудр, застосування мудр у процесі гри вдома, розповідаючи які, з якою метою, в які часи проводити мудри з дітьми. Вихователь провела майстер-клас з батьками, продемонструвавши позиції пальчиків, визначивши час для кожної позиції, виділивши комплекс мудр, що виконуються перед сном. Назвала ситуації в яких за допомогою певних комплексів мудр, буде відчутне полегшення («Земля», «Сходи небесного храму», «Черепашка» – при втомі, порушеннях роботи серцево-судинної системи; «Зуб дракона», «Чаша Чандмана», «Щит Шамбали» – для підвищення імунітету, опірності всього організму) тощо.

Під час майстер-класу вихователь продемонструвала правила та послідовність підготовки та виконання комплексів мудр: ефективність мудрів можна підвищити відповідним положенням тіла відносно сторін світу, певним порядком виконання вдихів і видихів (ротом чи носом), цілеспрямованим положенням рук відносно тіла. Крім цього, при виконанні мудрів велике значення може мати відповідний колір (видимий чи уявний), звуки (зокрема музики), запахи та інші подразники, що діють позитивно на організм і психіку.

Мудри треба виконувати сидячи, повернувшись обличчям на схід, по 5-10 чи 15 хвилин 3-4 рази на день. Усі вправи виконуються спокійно, без найменшого напруження м'язів, не додаючи зусиль. Деякі мудри приносять полегшення вже в перший день, а деякі – навіть миттєво. Перш ніж починати виконувати мудри, обов'язково проаналізуйте вчинки й думки, а також спонукайте до цього дітей у міру їх індивідуальних і вікових можливостей.

Батьки вихованців дуже зацікавились цим засобом оздоровлення дітей й навіть самі стали виконувати мудри. Деякі батьки віднеслись скептичне до виконання дітьми мудр та їх ролі у розвитку дрібної моторики, але

вихователь розповіла про узгодження з медичними установами дозволу на використання нетрадиційних технік в освітньому процесі. Батьки спробували виконати декілька мудр і погодились з тим, що такі вправи допомагають добитися вправності пальців та кистей рук. Отже, батьки вдома разом з дитиною проводили мудри у вільний час, перед сном, у період інфекційних захворювань, діти (вони з нами ділилися радістю) виконували ці вправи із великим задоволенням.

З батьками також проводились круглі столи, у ході яких обговорювались питання щодо розвитку дрібної моторики у дітей шляхом залучення їх до самообслуговування, виконання побутових доручень. Батьки ділилися батьківськими секретами виховання, розвитку, оздоровлення власних дітей, розповідали, як у сім'ї заохочують дитину до господарської праці, самообслуговування (умивання, одягання, роздягання, прибирання ліжка тощо). Співпраця з батьками з питань розвитку дрібної моторики здійснювалася за усіма напрямками роботи нашої програми.

Батьки і вихователі мали однакові погляди на важливість розвитку дрібної моторики у дітей шляхом спеціальних вправ та технологій, розуміючи, що молодший дошкільний вік є періодом, коли у дитини закладаються такі особистісні риси, як самостійність, здатність до переборення труднощів, формуються трудові навички. Тому більшість батьків паралельно з роботою педагогів, виконували завдання розвитку дрібної моторики дітей шляхом закріплення отриманих дітьми навичок та умінь вдома, організовуючи розвивальну діяльність дитини вдома.

До дрібної моторики належать: навички роботи пальців рук та ніг, зокрема, малювання, ліплення, гра на музичних інструментах, робота із дрібними деталями та ін. Цей важливий вид рухової активності потребує скоординованої роботи значно більшої кількості груп дрібних м'язів та високої точності. У разі тривалого невикористання навички дрібної моторики можуть бути втраченими.

Існує безліч способів, що допомагають розвивати дрібну моторику дитини. Їхнє використання передусім визначається віком дитини, а також її індивідуальними особливостями розвитку.

Працюючи з дітьми експериментальної групи, ми розуміли, що успішність роботи з розвитку дрібної моторики залежить від її систематичності та регулярності, тому вихователі і батьки вихованців гнучко підходили до розподілу виконання вправ, ігор, мудр протягом дня у закладі дошкільної освіти і вдома. Ще до початку своєї роботи педагоги пояснили батькам цілі і завдання оздоровчої технології, навчили виконання мудр та пальчикових вправ і батьки дітей експериментальної групи були нам вірними помічниками у процесі розвитку дрібної моторики у молодших дошкільників.

Наприкінці формувального етапу ми відмічали зміни на краще стану розвитку дрібної моторики та загального здоров'я дітей – дрібні м'язи кисті рук дітей не втомлювалися під час малювання, ліплення, конструювання тощо, активізувалися процеси мовлення, мислення, спостерігалися загальне зміцнення, покращення самопочуття дітей, прискорення пробудження усіх систем організму, прилив сил, зміцнення психіки, загальне оздоровлення організму. Діти стали енергійними, веселими, виявляли інтерес до занять, охоче гралися у рухливі ігри, підвищився рівень самостійності дітей.

2.3. Аналіз результатів дослідження

На контрольному етапі експерименту було проведено контрольна діагностика з метою виявлення рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп, яка здійснювалася за тим же комплексом вправ, а результати оцінювалися за тими ж критеріями, що й на початку експерименту.

Результати контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей експериментальної і контрольної груп зведено у таблиці Д2.6-Д2.7 (Додаток А).

Таблиця 2.8

Кількісний аналіз результатів контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп (за результатами контрольних зрізів)

Рівні Групи	Усього дітей	Високий		Середній		Низький	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
Експериментальна група	26	11	42,3	13	50	2	7,7
Контрольна група	26	6	23,1	13	50	7	26,9

За даними кількісного аналізу показників контрольної діагностики (Табл. 2.8) побудовано порівняльну діаграму рівнів розвитку дрібної моторики дітей експериментальної та контрольної груп після формувального впливу (Рис. 2.2).

За даними таблиць 2.4 і 2.8 побудовано діаграму, за якою можна прослідити динаміку розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи протягом дослідження (Рис. 2.3).

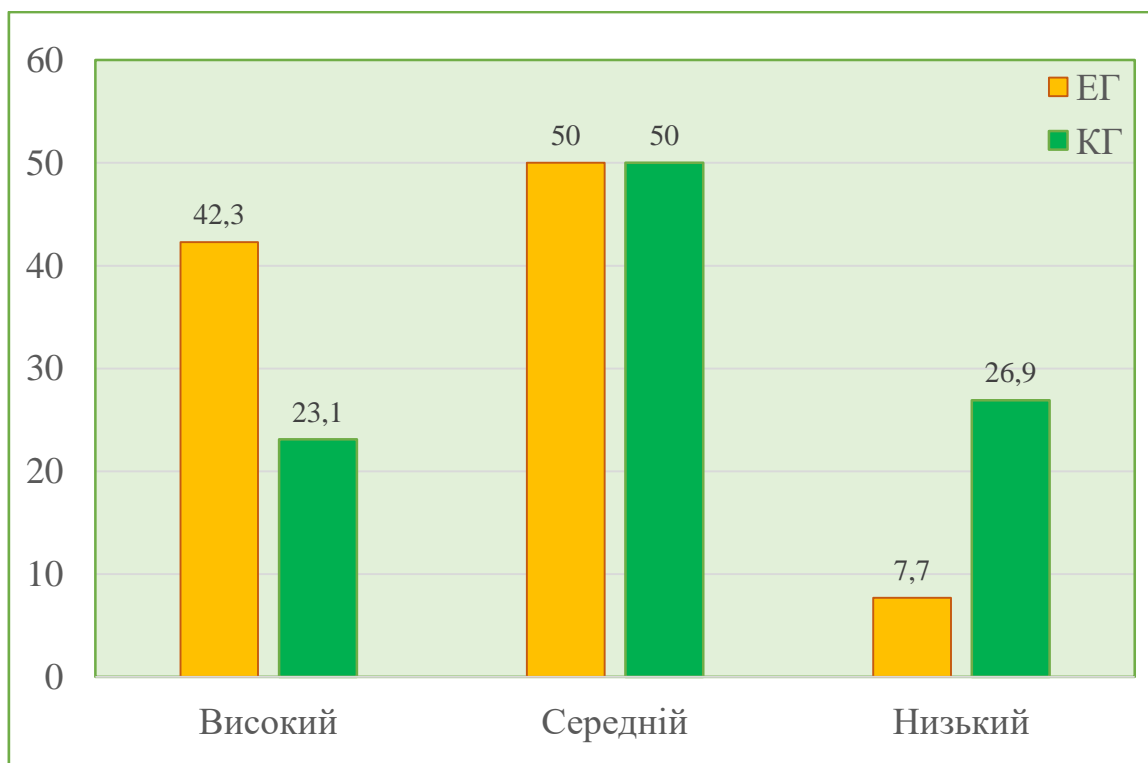

Рис. 2.2. Порівняльна діаграма рівнів розвитку дрібної моторики у дітей обох груп (за результатами контрольних зрізів)

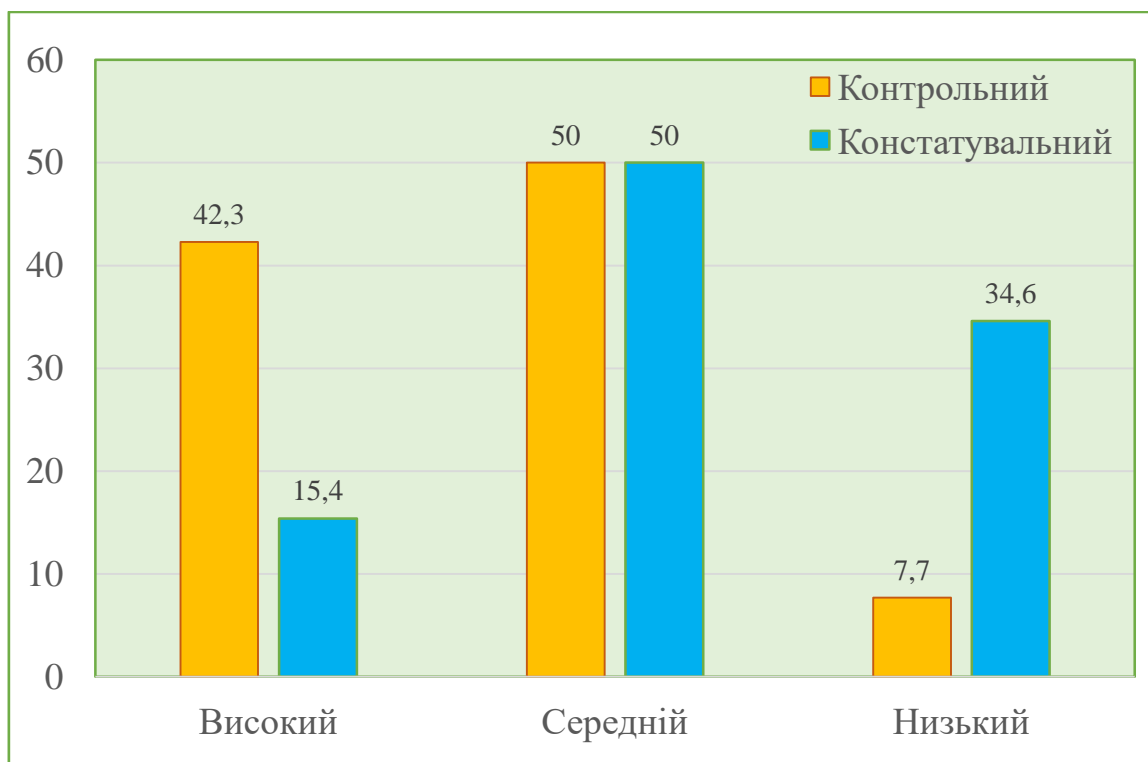

Рис. 2.3. Динаміка рівня розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи протягом дослідження

Висновки до другого розділу

Як видно з кількісного аналізу результатів контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп, показники розвитку дрібної моторики у дітей експериментальної групи значно змінилися на краще: кількість дітей з високим рівнем збільшилася у 2,8 разів (15,4% до 42,3%) і перевищує аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,8 разів (42,3% до 23,1%); кількість дітей експериментальної групи з низьким рівнем розвитку дрібної моторики у дітей ЕГ зменшилася майже у 4,5 разів (34,6%

до 7,7%) і менша за кількість дітей контрольної групи з аналогічними показниками майже у 3,5 разів (7,7% до 26,9%).

Якісний аналіз спостережень за дітьми експериментальної групи протягом експерименту свідчить про зміни на краще у показниках розвитку та ставленні дітей до розвитку дрібної моторики власних рук. Діти активні на заняттях, під час проведення пальчикової гімнастики, пальчикових ігор, фізкультурних занять та у самостійній ігровій діяльності, вони охоче конструюють, відображаючи у власних витворах з деталей ЛЕГО-конструктора сюжети казок.

Діти активні на заняттях з малювання, ліплення, в іграх з піском, звертають увагу на власний зовнішній вигляд – гудзики та застібки на одязі застібнуті, діти полюбили виконувати доручення щодо сервірування столу для сніданку, обіду тощо, часто вирішують проблему щодо місця вилки стосовно тарілки (ліворуч-праворуч).

Цікаво, що наші діти так же само допомагають вдома батькам у господарських справах, разом з батьком хлопчики конструюють, з мамою виконують мудри. Це свідчить про певну сформованість дрібної моторики у дітей відповідно до віку.

Таким чином, проведена робота з розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку за виконанням визначених педагогічних умов процесу демонструє переваги обраної системи роботи та ефективність визначених педагогічних умов.

Рекомендації вихователям щодо розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в ЗДО

1. Використовуйте різноманітні ігри та вправи:

- Використовуйте на заняттях різноманітні ігри, що потребують активної участі рук: мозаїки, шнурівки, складання пазлів, ліплення з пластиліну, малювання, вирізання з паперу тощо.

- Під наглядом дозволяйте дітям ігри з використанням дрібних предметів (намистини, гудзики, прищіпки), де діти можуть перекладати, нанизувати або сортувати їх.

2. Впроваджуйте творчі заняття:

- Організуйте заняття з образотворчої діяльності: малювання, аплікації, колажі. Використовуйте різноманітні техніки, матеріали для стимулювання творчого вираження та розвитку моторики.

- Запропонуйте дітям створювати прості вироби з природних матеріалів, таких як шишки, листя, насіння.

3. Забезпечте сприятливе середовище:

- Організуйте простір для занять так, щоб дітям було зручно працювати з різними матеріалами та інструментами.

- Забезпечте наявність різноманітних сенсорних матеріалів (пісок, глина, текстиль) для тактильних ігор, що сприятимуть розвитку дрібної моторики.

4. Інтегруйте фізичну активність:

- Включайте фізичні вправи та ігри, що розвивають координацію рухів та силу рук: ігри з м'ячем, естафети, заняття на спортивних комплексах.

- Практикуйте заняття з використанням пальчикових ігор, мудр, елементів гімнастики для розвитку рухливості та координації рук і пальців.

5. Спостерігайте за розвитком:

- Регулярно спостерігайте за прогресом дітей у розвитку дрібної моторики, фіксуєте досягнення та труднощі, щоб адаптувати подальший навчальний процес до потреб кожної дитини.

- Включайте батьків у процес спостереження та розвитку моторних навичок вдома, надаючи їм рекомендації щодо ігор та занять.

6. Координуйте роботу з батьками:

- Проводьте інформаційні бесіди, консультації для батьків, де пояснюйте важливість розвитку дрібної моторики та надайте рекомендації щодо засобів розвитку моторики вдома.

- Спонукайте батьків активно залучатися до занять, наприклад, під час спільних творчих проєктів.

7. Урізноманітнюйте діяльність:

- Пропонуйте дітям протягом дня різні види діяльності, щоб не допустити втоми від одноманітних завдань. Чергуйте заняття на розвиток моторики з рухливими іграми та відпочинком.

8. Використовуйте інноваційні технології та нетрадиційні техніки:

- Не бійтесь експериментувати.

- Впроваджуйте в свою діяльність щось нове, цікаве та корисне для розвитку дрібної моторики дошкільників (Суджок терапію, арттерапію, мудри, ЛЕГО-конструювання тощо).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного експериментального дослідження сформульовано такі висновки.

1. Аналіз літературних наукових джерел показав, що проблема розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку була й є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки; вивчення методичної літератури з питань фізичного виховання, зумовив зробити висновок про складність і багатоаспектність процесу розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Досліджувана проблема цікавила багатьох вітчизняних і зарубіжних педагогів та психологів минулого та сучасності. Ґрунтовні психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що молодший дошкільний вік відіграє особливу, унікальну, своєрідну роль у становленні особистості й є сенситивним для розвитку дрібної моторики.

2. З'ясовано, що дрібна моторика являє собою комплекс скоординованих дій нервової, м'язової та кісткової систем, яка часто у взаємодії з зоровою системою здійснює дрібні та точні рухи пальцями рук та ніг. Дрібна моторика рук – це здатність виконувати точні скоординовані дії пальцями і кистями.

Розвиток дрібної моторики у дитини передбачає фізичний, інтелектуальний, мовленнєвий, сенсорний розвиток та його складових: статичного положення, координації рухів, рухової пам'яті, просторової координації, предметних дій, позиції кисті рук, довільної моторики пальців рук, тонко координованих рухів пальців рук, динамічного та конструктивного праксису, зорово-просторової координації у просторі, узгодженості рухів руки. Розвиваючи дрібну моторику, необхідно враховувати психологічні, індивідуальні та вікові особливості організму дитини молодшого дошкільного віку.

Процес розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку можна здійснювати різними засобами в освітньому процесі закладу

дошкільної освіти, до найпоширеніших з яких у практиці дошкільної освіти відносять: пальчикові ігри та пальчикова гімнастика; ігри з дрібними предметами (конструктори, мозаїка, пазли, намистини, рахункові палички тощо); масаж і самомасаж пальців і кистей рук; заняття ліпленням, малюванням, різними видами рукоділля; розвиток елементарних навичок самообслуговування (застібання і розстібання гудзиків, застібання блискавки тощо); ляльковий театр з рукавичок ляльками; вправи на обведення контурів предметів, штрихування, розфарбовування, малювання по клітинках і трафаретах.

Визначено педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти:

1) інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності для розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку; 2) застосування інноваційних технологій та нетрадиційних технік розвитку дрібної моторики із врахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини молодшого дошкільного віку; 3) співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців з метою комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей в ЗДО і вдома.

4. Розроблено і апробовано систему практичної роботи в освітньому процесі молодшої групи сучасного закладу освіти, яка передбачає: систематичне використання в освітньому процесі та нерегламентованої індивідуальній роботі батьків з дітьми – пальчикових вправ, інноваційних технологій конструювання (ЛЕГО-конструктор), нетрадиційних технік масажу (Суджок) та пальчикових вправ (Мудри) у різних видах та формах діяльності – під час фізкультурних та пізнавальних занять, ігрової, продуктивної (малювання, ліплення, аплікація, конструювання тощо), трудової (самообслуговування, допомога у побутових справах тощо) та

інших видах діяльності з метою розвитку дрібної моторики та гармонійного розвитку дітей відповідно до визначених педагогічних умов.

Експериментально досліджено ефективність визначених педагогічних умов, визначено критерії та вивчено рівні розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку до і після формувального впливу, Кількісний аналіз результатів контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей обох груп демонструє зміни на краще у показниках розвитку дрібної моторики у дітей експериментальної групи: кількість дітей з високим рівнем збільшилася у 2,8 разів (15,4% до 42,3%) і перевищує аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,8 разів (42,3% до 23,1%); кількість дітей експериментальної групи з низьким рівнем розвитку дрібної моторики у дітей ЕГ зменшилася майже у 4,5 разів (34,6% до 7,7%) і менша за кількість дітей контрольної групи з аналогічними показниками майже у 3,5 разів (7,7% до 26,9%).

Отже, результати проведеного експериментального дослідження продемонстрували ефективність визначених педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку у практиці закладу дошкільної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Н. На кінчиках пальців. Розвиток дрібної моторики дошкільнят. Дитячий садок. 2018. № 19. С. 33-35.
2. Артемова Л. Педагогічне спілкування в умовах ігрової діяльності. Україна в Євроінтеграційних процесах; Матер. XVII Всеукраїн. наук.-практ. конф., 18-19 лютого 2012 р. К.: КиМУ, 2012. С. 25-30.
3. Беленька Г., Половіна О. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід. Монографія. Умань: Візаві. 2015. 244 с.
4. Биковець Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. Таврійський вісник освіти. 2012. №2. С.124-131.
5. Богущ А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього і молодшого віку. К.: Слово, 2019. 392 с.
6. Борисова З. Історія дошкільної педагогіки (Е. Адашкявичене, А. Валлон, Л. Виготський, Я-А. Коменський, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ж. Піаже, С. Русова, Ж-Ж. Руссо та ін.). Хрестоматія. Львів: Думка, 2017. 243 с.
7. Василенко Г. Розвиток дрібної моторики дошкільників. Посібник. Кривий Ріг, 2014. 39 с.
8. Великант Л. Віршовані вправи для розвитку дрібної моторики. Дошкільне виховання. 2008. №6. С. 26-30.
9. Венгер Л., Пілюгіна О. Виховання сенсорної культури дитини від народження до 6-ти років. К.: Либідь, 2008. С. 77-83.
10. Вержбицька Н. Масаж – один із засобів фізичного виховання. Досвід практичної роботи. Дошкільне виховання. 2009. № 4. С. 11-15.
11. Вільгоцька Н. Як розвивати мовлення дітей у пісочниці. Вихователь-методист. 2019. № 5. С. 51-55.
12. Вільчковський Е., Курок О., Хлус Н. Діагностичні методики оцінювання фізичного стану дітей дошкільного віку та профілактичні вправи щодо його покращення. Навчальний посібник. Вінниця: Твори, 2023. 228 с.

13. Вільшанська Є. Розвиток мислення, уваги, пам'яті, сприйняття, уваги, мовлення. Ігрові завдання. К.: Перше вересня, 2009. 230 с.
14. Волгіна О., Головня Н. та ін. Пальчикова гімнастика як основа розвитку дрібної моторики. Навчальний посібник. Макіївка, 2015. 36 с.
15. Волинець Ю. Розвиток дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку в освітній діяльності закладу дошкільної освіти. С. 146-154. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40119> (Дата звернення 10.04.2024).
16. Воробей Л. Вправи для розвитку дрібної моторики рук. Дошкільний навчальний заклад. 2007. №3. С. 40-48.
17. Гузій Л. Ігрові вправи для розвитку дрібної моторики. Розкажіть онуку. 2019. № 5. С. 7-8.
18. Деснова І. Використання пальчикових ігор у процесі розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку. World science: problems, prospects and innovations: materials the 5th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and innovations» (January 27-29, 2021); Perfect Publishing. Toronto, Canada, 2021. P. 488-496.
19. Дичківська І. Марія Монтессорі: виклики сучасності. Монографія. Рівне: Волинські обереги, 2016. 384 с.
20. Долбенко С. Використання нетрадиційних засобів діяльності для розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку. Дошкільний навчальний заклад. 2018. № 4. С. 6-12.
21. Єфименко М. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільників. К.: Знання, 2005. С. 45-50.
22. Запорожець О. Проблеми розвитку психіки дитини. К.: Освіта, 2006. С. 92-96.
23. Збірник нормативних документів. Дошкільна освіта. (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, ЗУ «Про дошкільну освіту», «Про освіту», програми розвитку дитини «Я у Світі», «Дитина», «Впевнений старт» та ін. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Lfnf pdthytyuz 25/11/23). (Дата звернення 15.10.23).

24. Земцова О. Тести розвитку дитини дошкільного віку: сенсорика, увага, мислення, мовлення, дрібна моторика та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2011. С. 25-35.

25. Іваницька Т. Вплив розвитку дрібної моторики на формування мовлення у дітей дошкільного віку. URL: http://www.logopedu.com.ua/article/Vpliv_rozvitku_dribnoi_motoriki_na_formyvannya_movlennya_u_ditei_doshkilno_go_viku. (Дата звернення 20.02.2024).

26. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.

27. Калуська Л., Гуменюк М. Дошкільне «тіло виховання». Тернопіль: Мандрівець. 2008. С. 156-159.

28. Козак О. Пізнаємо світ пальчиками. Розвиток дрібної та загальної моторики молодших та старших дошкільнят. Палітра педагога. 2011. №5. С. 30-35.

29. Кочмар-Тимошенко С. Як розвивати у дитини дрібну моторику. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2021/02/6/243873/>. (Дата звернення: 10.11.23).

30. Кузнєцова Т. Розум на кінчиках пальців. Семінар-практикум для вихователів із розвитку дрібної моторики в дітей. Дитячий садок. Управління. 2017. № 7. С. 12-16.

31. Курок О., Вільчковський Е. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2008. 208 с.

32. Левківська О. Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку. Психолог дошкілля. 2010. № 9. С. 50-54.

33. Ліщук В. Зв'язок розвитку тонких рухів пальців рук і розвитку мовлення. Дефектолог. 2010. №7. С.3-16.

34. Макарова А., Полевікова О. Бізіборд як ефективний засіб саморозвитку дітей раннього віку. The 2 nd International scientific and practical conference «Innovative development of science and education» (April 26-28, 2020) ISGT Publishing House, Athens, Greece. 2020. P. 352-356.

35. Мороз Л., Кононенко А. Розвиток дрібної моторики у дітей 4-5 років із загальним недорозвиненням мовлення II рівня. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (18 листопада 2021 року, м. Суми). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstreams/3cc958c8-a7f1-4538-a0b5-9142ea5c6d07/download> (Дата звернення 12.01.2024).

36. Осадча В. Батькам про значення розвитку дрібної моторики рук. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 3. С. 43-50.

37. Піроженко Т. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Поради до освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». Дошкільне виховання. 2012. №9. С. 42-45.

38. Полевікова О., Береснева А. Використання методу Суджок в освітніх ситуаціях з дітьми раннього віку. The 5th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science» (January 22-24, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. P. 835-841.

39. Полевікова О. Специфіка реалізації комунікативних потреб мовленнєвої особистості дитини-дошкільника у контексті педагогіки В. Сухомлинського. Збірник матеріалів міжн. наук-практ. конф., м. Дрогобич; 26 -27 жовтня 2017 р. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка, 2017. С. 216-219.

40. Поліщук О. Здоров'язберегаючі технології в роботі педагога дошкільного закладу. Дошкільне виховання. 2008. № 7. С. 26-28.

41. Половецька С. Джерело здоров'я. Програма оздоровлення дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2012. С. 16-20.

42. Радиш В. Пальчикові ігри: розвиток дрібної моторики і мови дітей. Психолог дошкілля. 2012. № 9. С. 33-37.

43. Рома О., Близнюк В., Борук О. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з Lego. The LEGO Foundation, 2016. 140 с.

44. Савіна Л. Пальчикова гімнастика для розвитку мовлення дошкільнят. К.: Школа, 2001. 48 с.

45. Світич С. Пальчикові вправи: і користь, і забава. Дошкільне виховання. 2019. № 5. С. 26-27.
46. Сидич Г. Інтегровані форми роботи інструктора з фізичного виховання в молодших групах. Дошкільне виховання. 2010. № 2. С. 63-66.
47. Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук З. та ін. Вікова та педагогічна психологія. Навчальний посібник. Київ, 2012. 300 с.
48. Смольникова Г. Розвиваємо у малят сенсорику та дрібну моторику. Дошкільне виховання. 2010. №7. С. 32-35.
49. Стряпан В. Використання продуктивних видів діяльності у роботі з дітьми дошкільного віку для розвитку дрібної моторики рук. Черкаси: ФОП Гордієнко Є.І., 2019. 426 с.
50. Сухарев В. Здоров'я та дитини та нетрадиційні методики оздоровлення. Луцьк: Промінь, 2010. С. 122-125.
51. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. Вибрані твори; У. 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 4. 626 с.
52. Терещенко І. Як розвивати моторику в дошкільників. Вихователь-методист. 2018. № 10. С. 43-48.
53. Ткаченко Т. Дрібна моторика. Гімнастика для пальчиків. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 48 с.
54. Федорович Л., Гніт О., Макаренко І. Психолого-педагогічна діагностика розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. Кременчук: Християнська Зоря, 2008. 217 с.
55. Храмова Д., Манжелій Н. Засоби розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18763/1/32.pdf>. (Дата звернення 12.07.2024).
56. Чабовська А. Суджок та його використання у дошкільному закладі. Методичні рекомендації. Тернопіль: Джура, 2009. С. 10-16.
57. Чопик Ю., Стражникова В. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців 2-ї половини ХХ-початку ХХІ ст. Монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 264 с.

58. Швець Т., Полєвікова О. Сім'я та дитячий садок: виховуємо дитину разом. Харків: Основа. 2018. 126 с
59. Шеремет М., Тарасун В., Конопляста С. Логопедія. Підручник К.: Слово, 2018. 856 с.
60. Що таке дрібна моторика та як її розвивати. URL: <http://doshkillya.ostriv.in.ua/publication/code-4505217a66013/list-1d0154f2327>. (Дата звернення 05.03.2024).
61. Якименко С., Міленіна. К. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтессорі: порівняльний аналіз. Монографія. К.: Слово, 2015. 296 с.
62. Яловська О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку – розвиваємо мозок. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 228 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Вправи для визначення рівня розвитку дрібної моторики рук дитини молодшого дошкільного віку.

Дітям пропонується виконати 7 завдань, за які педагог виставляє відповідний бал:

- 1 бал – дитина справляється із завданням лише за допомогою дорослого або не справляється зовсім;
- 2 бали – дитина виконує завдання самостійно, але не повністю або неточно;
- 3 бали – дитина із завданням справляється повністю з першого разу без підказки або з невеликою підказкою.

Результат:

0-3 бали – низькій рівень;

4-6 балів – середній рівень;

7-9 балів –високий рівень.

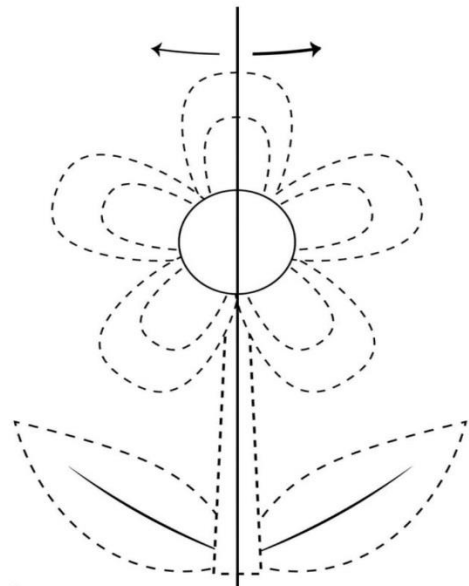
Вправа 1. «Розсортуй» за допомогою пінцета дитина має перенести різнокольорові помпони, які лежать на столі у відповідні ємності (зелена, червона, синя, жовта).

Вправа 2. “Сховай”. Дитині дається коробка з різними розрізами, вона повинна сховати гудзики у відповідний отвір.

Вправа 3. «Домалюй» дитині пропонуються 2 картинки, на першій треба домалювати повітряні кульки. Іншу треба одночасно двома руками обвести олівцями.

Вправа 4-5. “Спритний м'яч” дитина повинна зловити м'яч та попасти ним в кошик, який стоїть на підлозі.

Вправа 6. “Восьминіжка” необхідно швидко нанизати на мотузку трубочки (розрізані на маленькі, кольорові частинки) відповідного кольору.

Вправа 7. “Сонечко” за допомогою прийому “обривання” виділити промінчики сонечка.

Результати діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку обох груп до і після формувального впливу

Таблиця Д2.2

Результати констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку групи №1

№	Прізвище, ім'я дитини	№ тесту/оцінка							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Балабан Аліса	0	0	-	0	-	0	0	С
2	Бела Ангеліна	-	0	0	0	0	-	0	С
3	Віленська Дар'я	-	-	0	-	-	-	0	Н
4	Гайош Володимир	-	0	0	0	0	-	0	С
5	Головіна Кароліна	-	-	0	-	-	-	0	Н
6	Дівоча Анастасія	-	0	0	0	0	-	0	С
7	Зіньковська Маргарита	-	-	0	-	-	-	0	Н
8	Іванова Софія	+	+	+	0	+	+	0	В
9	Кириченко Євген	-	-	0	-	-	-	0	Н
10	Коваль Єлизавета	-	0	0	0	0	-	0	С
11	Котенко Данила	-	-	-	-	0	-	0	Н
12	Курочка Тимур	-	-	0	-	-	-	0	Н
13	Ленда Ярослав	-	0	0	0	0	-	0	С
14	Мірошніченко Мирон	0	+	+	0	+	+	0	В
15	Міроч Катерина	0	0	0	-	0	0	0	С
16	Нікітенко Євген	-	0	0	-	0	0	0	С
17	Остапенко Анастасія	0	0	-	0	0	0	-	С
18	Римаренко Владислав	-	-	0	-	-	-	0	Н
19	Саєнко Вікторія	+	0	+	+	+	+	0	В
20	Свердлик Аделіна	0	+	0	+	0	+	+	В
21	Скрипченко Вера	0	0	-	0	0	-	0	С

22	Смірнов Артем	0	0	0	-	0	0	-	С
23	Співак Софія	0	0	0	0	-	-	0	С
24	Фенченко Арина	-	0	0	-	-	-	0	Н
25	Шарко Вікторія	0	0	0	-	0	0	0	С
26	Шкарупа Матвій	0	-	-	0	-	-	0	Н

Таблиця Д2.3

Результати констатувальної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку групи №2

№	Прізвище, ім'я дитини	№ тесту/оцінка							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Берман Альона	0	0	-	0	-	0	0	С
2	Бражник Анфіса	-	0	0	0	0	-	0	С
3	Ганська Діна	-	-	0	-	-	-	0	Н
4	Дидько Василь	-	0	0	0	0	-	0	С
5	Зайченко Станіслав	-	-	0	-	-	-	0	Н
6	Зубко Андрій	-	0	0	0	0	-	0	С
7	Кальченко Вікторія	-	-	0	-	-	-	0	Н
8	Красько Іван	-	0	0	0	0	-	0	С
9	Масенко Дмитро	-	-	0	-	-	-	0	Н
10	Приймак Людмила	-	0	0	0	0	-	0	С
11	Семенович Олександр	-	-	-	-	0	-	0	Н
12	Супрун Дмитро	-	-	0	-	-	-	0	Н
13	Сушко Галина	-	0	0	0	0	-	0	С
14	Топчій Надія	0	-	0	0	-	-	-	Н
15	Ташко Олександр	0	0	0	-	0	0	0	С
16	Твердохліб Ірина	+	+	+	0	+	+	0	В

17	Улянець Ганна	0	0	-	0	0	0	-	С
18	Усик Деніс	-	-	0	-	-	-	0	Н
19	Феденко Артем	+	0	+	+	+	+	0	В
20	Фрід Софія	+	+	0	+	0	+	+	В
21	Хоменко Юрій	0	0	-	0	0	-	0	С
22	Храпко Лариса	0	0	0	-	0	0	-	С
23	Шевченко Катерина	0	0	0	0	-	-	0	С
24	Шадрій Семен	0	0	0	+	+	+	+	В
25	Янченко Діана	0	0	0	-	0	0	0	С
26	Яценко Микита	0	+	+	0	+	+	+	В

Таблиця Д2.5

Результати контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи

№ п/ч	Прізвище, ім'я дитини	№ тесту/оцінка							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Балабан Аліса	0	0	+	+	+	+	0	В
2	Бела Ангеліна	-	0	0	0	0	-	0	С
3	Віленська Дар'я	0	+	+	0	+	+	0	В
4	Гайош Володимир	-	0	0	0	0	-	0	С
5	Головіна Кароліна	-	-	0	-	0	0	0	С
6	Дівоча Анастасія	+	+	0	0	0	+	+	В
7	Зінковська Маргарита	-	0	0	-	0	0	0	С
8	Іванова Софія	+	+	+	0	+	+	0	В
9	Кириченко Євген	0	-	0	-	-	-	0	Н
10	Коваль Єлизавета	+	+	0	0	0	+	+	В
11	Котенко Данила	0	0	-	-	0	0	0	С

12	Курочка Тимур	0	-	0	-	-	-	0	Н
13	Ленда Ярослав	-	0	0	0	0	-	0	С
14	Мірошніченко Мирон	0	+	+	0	+	+	0	В
15	Міроч Катерина	0	0	0	-	0	0	0	С
16	Нікітенко Євген	-	0	0	-	0	0	0	С
17	Остапенко Анастасія	0	0	+	+	0	+	+	В
18	Римаренко Владислав	0	-	0	-	0	0	0	С
19	Саєнко Вікторія	+	0	+	+	+	+	0	В
20	Свердлик Аделіна	0	+	0	+	0	+	+	В
21	Скрипченко Вера	0	0	-	0	0	-	0	С
22	Смірнов Артем	0	0	+	+	0	+	+	В
23	Співак Софія	0	0	0	0	-	-	0	С
24	Фенченко Арина	0	0	0	-	-	0	0	С
25	Шарко Вікторія	0	0	0	-	0	0	0	В
26	Шкарупа Матвій	0	0	-	0	0	0	0	С

Таблиця Д2.6

Результати контрольної діагностики рівнів розвитку дрібної моторики дітей контрольної групи

№ п/ч	Прізвище, ім'я дитини	№ тесту/оцінка							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Берман Альона	0	0	-	0	-	0	0	С
2	Бражник Анфіса	-	0	0	0	0	-	0	С
3	Ганська Діна	0	-	0	-	0	0	0	С
4	Дидько Василь	+	+	0	0	+	+	0	В
5	Зайченко Станіслав	-	-	0	-	-	-	0	Н

6	Зубко Андрій	-	0	0	0	0	-	0	С
7	Кальченко Вікторія	-	-	0	-	-	-	0	Н
8	Красько Іван	-	0	0	0	0	-	0	С
9	Масенко Дмитро	-	-	0	-	-	-	0	Н
10	Приймак Людмила	-	0	0	0	0	-	0	С
11	Семенович Олександр	-	-	-	-	0	-	0	Н
12	Супрун Дмитро	-	-	0	-	-	-	0	Н
13	Сушко Галина	-	0	0	0	0	-	0	С
14	Топчій Надія	0	-	0	0	-	-	-	Н
15	Ташко Олександр	0	0	0	-	0	0	0	С
16	Твердохліб Ірина	+	+	+	0	+	+	0	В
17	Улянець Ганна	0	0	-	0	0	0	-	С
18	Усик Деніс	-	-	0	-	-	-	0	Н
19	Феденко Артем	+	0	+	+	+	+	0	В
20	Фрід Софія	+	+	0	+	0	+	+	В
21	Хоменко Юрій	0	0	-	0	0	-	0	С
22	Храпко Лариса	0	0	0	-	0	0	-	С
23	Шевченко Катерина	0	0	0	0	-	-	0	С
24	Шадрій Семен	0	0	0	+	+	+	+	В
25	Янченко Діана	0	0	0	-	0	0	0	С
26	Яценко Микита	0	+	+	0	+	+	+	В

Заняття з використанням вправ для розвитку дрібної моторики дітей ЕГ

1. Заняття за участю батьків. Тема: «Горобчик».

Мета: розвивати дрібну моторику; вчити дітей малювати горобчика, передавати особливості зовнішнього вигляду птаха – будови тіла й забарвлення. Удосконалювати техніку малювання гуашшю, вільно вести пензлем за ворсом, повторюючи обриси силуету. Розвивати відчуття кольору й форми. Виховувати інтерес до казок, природи, бажання відтворювати в малюнку естетичні емоції й отримані уявлення, самостійність, чуйність. Обладнання: аркуші паперу, пензлі, банки з водою, підставки під пензлі, фломастери, серветки паперові та з тканини .

Попередня робота: спостереження за птахами на прогулянці в парку. Бесіда про птахів. Розглядати зображень птахів. Час: 30 хвилин. Хід заняття.

I. Організаційна частина.

Вихователь.

У нас сьогодні ніби свято

– Гостей хороших так багато!

Туди – сюди ви подивіться

Та веселенько посміхніться! Звучить спокійна мелодія.

– Діти до нас сьогодні прийшли на заняття два загадкових гостя, а щоб дізнатись хто це, треба відгадати загадки:

1. Маленький хлопчику сирій свитинці

По дворах стрибає, крихти збирає. (Горобець)

2. У норі хатинку має хліб, сирочок любить.

По підлозі тишком-нишком бігає сіренька... (Мишка).

-Так, діти, це миша і горобець, вони прийшли розповісти вам свою історію. Сідайте на стільці і послухайте казку «Миша і горобчик». Були собі миша й горобець. Дружно жили, у злагоді. Ні сварок, ні образ не знали. Перед кожною справою радились одне з одним, будь-яку роботу спільно

виконували. Одного разу миша з горобцем знайшли на дорозі три житні зернинки. Думали-думали, що з ними зробити, й надумали поле засіяти. Миша землю копала, горобчик боронив. Чудове жито вродилось! Миша гострими зубками швидко його пожала, а горобчик крильцями спритно обмолотив. Зернинка до зернинки зібрали вони весь урожай і стали ділити його: одне зернятко — мищі, одне — горобчику, одне — мищі, одне — горобчику... Ділили, ділили, і одне зернятко зайве залишилося. Миша перша сказала: – Це зернятко моє: коли я орала, ніс і лапки до дуже натрудила. Горобець не згодився: – Ні, це зернятко моє. Коли я боронив, крильця до дуже набив. Чи довго вони сперечалися — хто чув, той і знав, а нам невідомо. Тільки горобець раптом склював зайве зернятко й полетів геть. «Нехай спробує мене наздогнати й моє зернятко відібрати», — подумав він. Мишка не погналася за горобцем. Засмутилася, що перша затіяла сварку. Свою частку до своєї комори перетягла. Чекала, чекала горобця, щоб помириться, не дочекалася. І його частину до своєї комори зсипала. Усю зиму прожила сита. Горобець же залишився ні з чим, до весни голодним.

Вихователь. Ось яка пригода відбулася, як же ми можемо допомогти нашим товаришам? Погляньте діти мишка й досі чекає горобчика (діти пропонують шляхи вирішення конфлікту).

– Який горобчик? (рухливий, жвавий, швидкий, проворний, спритний, веселий)

– Що робить горобчик? (стрибає, збирає крихти, дзьобає, цвірінькає).

– Уявіть себе маленькими горобчиками. Фізкультхвилинка «Я горобчик».

I. Основна частина.

Діти, давайте розглянемо горобчика який він? (у горобчика маленький тулуб схожий на круг, голова маленька кругла, крила невеличкі, хвіст подовжений, пір'я коричневе з сірим, дзьоб короткий, очі чорні намистинки). Але горобчик дуже сумний, йому одному дуже самотньо. Давайте ми з вами намалюємо горобчика і помиримо друзів.

– Діти спочатку намалюємо сірою фарбою круг (тулуб) та коло поменше (голову), суміщаючи їх, щоб утворилась фігура горобчика. Коли фарба висохне, домалюємо коричневою фарбою шапочку на голові, і коричневу спинку, крильця, ніжки, дзьобик у вигляді трикутника, а око намалюємо чорною фарбою (діти сідають за столи, малюють).

– Поки сохне сіра фарба, давайте дамо відпочити нашим пальчикам. Пальчикова гімнастика «Пташки».

Діти поки наші роботи висохнуть, давайте пригадаємо мирилочку для наших друзів:

Мири-мири-мирися, Швидко – не барися!

Хлопчики й дівчатка, Пташечки й звірятка,

Трави й квіти в лузі Дружать всі в окрузі

Наші маленькі друзі помирилися і приготували для вас сюрприз.

II. Заключна частина.

Рефлексія з дітьми та батьками. Створення загальної виставки та зрівняння перших робіт з останніми.

2. Інтегроване заняття з використанням пісочної терапії.

Тема: «Казкова країна піску».

Мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, тактильні відчуття, сенсорні здібності під час виконання певних завдань, кольорове сприйняття, кмітливість, розвивати зв'язне мовлення, пізнавальну активність, слухове сприйняття, ігрові навички з піском, вміння розрізняти предмети за смаковими якостями. Знайомити дітей з властивостями кінетичного піску (ліпиться, сиплеться, набуває заданої форми), будувати образ предмета та використовувати його в ігровій діяльності, вчити малювати прямі лінії, використовуючи пляшечки з піском, привчати до дослідницької діяльності. Виховувати дбайливе ставлення до оточуючого світу, інтерес до спільних практичних дій з однолітками, самостійність, почуття взаємодопомоги, естетичне сприйняття, посидючість, акуратність.

Обладнання: сонечко з прищіпками, накидка на стільчики «Потяг» з гудзиками, колеса до потяга з петельками, фрукти: банан, виноград, лимон, апельсин, яблуко, кошик з макетами цих фруктів, кінетичний пісок для вихователя і на таці в кожної дитини, 5 веселих чоловічків з кіндерів, 5 м'ячиків для розкочування піску, 5 ножики, формочки для випікання печива, мозаїка, формочки для пасочок, зображення сонечка на ватмані, пляшечки з піском звичайним, магнітна дошка.

Матеріали: логоритмічна забавлянка «Пісок», пісня про сонечко, потішка «Паровоз загудів».

Хід заняття.

Організаційний момент.

Вихователь. Ранок добрий наступив, діти посміхаються, Так давайте всі гарненько разом привітаємося (діти вітаються). У нас сьогодні наче свято, гостей зібралось багато, Тепер на мене подивіться і гарненько посміхніться. Посміхніться всім навколо – небу, сонцю, людям, І тоді обов'язково день веселим буде.

Основна частина.

Вихователь. Чому такий похмурий, невеселий день? Давайте розбудимо сонечко, запросимо його до нас у гості, а щоб воно прокинулося зробимо йому промінці (*діти під музику про сонечко прищеплюють прищіпки-промінці для сонечка. Вихователь на магнітну дошку вивішує зображення сонечка*).

Вихователь. Тепер давайте разом з сонечком вирушимо у подорож до казкової країни піску та відвідаємо її чарівних мешканців – веселих чоловічків. Хотите? Але нам потрібно привезти їм гостинців, давайте привеземо їм фрукти. Щоб покласти фрукти в кошик, нам потрібно їх відгадати, скуштувавши заплющеними очима (діти заплющують очі і скуштувавши фрукт, знаходять його макет на столику, називають та кладуть у кошик. На столику – макети фруктів: банан, апельсин, яблуко, лимон, виноград).

Вихователь. Молодці, усе відгадали, фрукти в кошик назбирали (на магнітну дошку вивішує зображення фруктів). Діти, а на чому ми поїдемо до казкової країни піску? (вихователь звертає увагу дітей на потяг). Погляньте, у нашого потяга немає коліс. Відремонтуємо його? (діти причіплюють колеса потяга на гудзики та сідають на потяг).

Вихователь на магнітну дошку вивішує зображення потяга).

Вихователь. Пригадаємо нашу пісеньку про паровоз:

Паровоз загудів і вагони покотив

Чу-чу, чу-чу я далеко вас помчу.

Пальчикова гімнастика «Привітаємось з пісочком».

Вихователь. Ось ми діти у країні чарівного піску. Погляньте, він незвичайний і схожий на живий. Давайте привітаємось з пісочком (у кожної дитини та вихователя таця з кольоровим кінетичним піском) – погладимо пісок долонькою; полоскочимо пісочок пальчиками; покрапаємо як дощик. Діти, давайте поглянемо, хто ж заховався у пісочку? Пошукайте їх самостійно. Так, це веселі чоловічки. (на магнітну дошку вивішує зображення веселих чоловічків). Чоловічки дуже великі ласуни, тож давайте приготуємо для них частування.

1. «Напечемо пиріжків» (діти разом з вихователем ліплять пиріжки та нарізають їх ножиками на скибки).
2. «Смачне печиво» (вихователь роздає м'ячики, щоб діти розкатали пісок. Діти з вихователем вирізають «печиво» за допомогою формочок для випікання).
3. «Приготуємо торт» (діти за допомогою формочок роблять пасочки, прикрашають їх мозаїкою), вихователь на магнітну дошку вивішує зображення солодошів). Бачите, діти, скільки смаколиків ми приготували нашим чоловічкам, настав час прощатися. Покажіть, як ми махаємо ручкою до побачення. Отже, залишимо відбиток нашої долоньки їм на згадку. А щоб нашим чоловічкам не було сумно, подаруємо їм для настрою сонечко, яке ми намалюємо піском. На ватмані зображене сонечко, в якого немає промінців.

Діти беруть пляшечки із звичайним піском, на кришечках пляшок зроблені отвори. Діти малюють піском промінці для сонечка.

Вихователь. Ось, яке гарне сонечко ми подаруємо нашим чоловічкам. Підсумок заняття.

Діти за допомогою запитань вихователя та зображень, які вивішені на магнітній дошці роблять підсумок заняття: Діти, кого ми розбудили? (сонечко). Що ми відремонтували? (потяг). Що ми зібрали у кошик? (фрукти). Кого ми зустріли в країні піску? (веселих чоловічків). Що ми готували для чоловічків? (печиво, торти, пиріжки). Що ми подарували чоловічкам? (подарунок).

3. Заняття з конструювання. Тема: «Світ навколо».

Мета: продовжувати вчити дітей конструювати; розвивати дрібну моторику рук. Виховувати у дітей обережного ставлення до матеріалів, з якими вони працюють. Розвивати творчу уяву, увагу і мислення.

Обладнання: конструктор ЛЕГО (набір для конструювання машин).
Матеріали: загадки, вірші, музичний супровід.

Хід заняття:

I. Організаційний момент.

Діти, в зайчика сталося лихо, з печі викотилася жаринка і почалася пожежа (звучить аудіо запис сигналу пожежної машини). До дітей виїжджає іграшкова пожежна машина.

-Як називається ця машина та навіщо вона потрібна людям?

-Чому пожежна машина має червоний колір? (Це колір тривоги).

- Навіщо пожежній машині такий гучний сигнал? (Щоб усі ще здалеку почули, як пожежна машина мчить на пожежу і поступилися їй дорогою).

- Куди виїжджає пожежна машина? (На пожежу)

-Як називають людей, які гасять пожежу? (Пожежники).

Діти разом з вихователем розглядають машину, мацають деталі, називаючи їх: довга прямокутна драбина, круглі колеса, квадратна кабіна.

Діти катають по підлозі, відтворюють її сигнал.

Пальчикова гімнастика. Діти беруться одне за одного і ланцюгом прямують за вихователем, який тримає пожежну машину. Вони «їдуть» гасити зайчикові хатку. Підійшовши до будинку, повторюють за вихователем різноманітні рухи: «набирають» та «виливають» воду, струшують руки, «відганяють» дим від обличчя й інше.

II. Основна частина.

Ну ось ми погасили разом зайчикову хатку! Машина поїхала в гараж, а ми з вами побудуємо свою пожежну машину. Хай вона в нашій групі живе та захищає від вогню нас і наші іграшки. Нумо, разом до роботи!

Етапи виконання роботи.

1. Діти разом з вихователем конструюють корпус пожежної машини, використовуючи бруски, циліндри, кубики з набору ЛЕГО.
2. Вихователь звертає увагу дітей на форму складових машин відповідно характеризуючи її: пожежна машина прямокутна, кабіна у неї квадратна, колеса круглі.
3. Приєднання коліс до готового корпусу. Після закінчення вихователь ще раз умикає аудіо запис сирени: машина готова до роботи.

III. Заключна частина.

Яку машину ми сьогодні побудували? (пожежну). Що вона буде в нас робити? (рятувати наші іграшки від пожежі).

4. Заняття з використанням інноваційних технологій

Тема: «Подорож ЛЕГО-чоловічків»

Завдання: розвивальні: розвивати вміння дітей називати колір, форму, розмір; навички навчально-пізнавальної діяльності: самостійність, зосередженість, увагу, уяву, пам'ять, посидючість. Сприяти розвитку культури спілкування, розвитку пізнавальної активності, дрібної моторики, наочно-дієвого мислення, просторового орієнтування, комбінаторних і конструкторських здібностей, спритності реакції.

Освітні: продовжувати вчити будувати башточки за зразком. Продовжувати знайомити з кольорами, геометричними фігурами: круг,

трикутник, квадрат. Поглиблювати уявлення про поняття «один-багато», кольори.

Закріплювати поняття «один-багато»; геометричні фігури, кольори. Формувати вміння дітей застосовувати свої знання при виконанні різних вправ. Виховні: виховувати дружелюбність, товариськість, емоційне-позитивне ставлення до пізнавальної діяльності, інтерес до подорожі. Сприяти появі емоційної чуйності і щирого бажання допомогти ЛЕГО-чоловічкам. Матеріал та обладнання: кубики ЛЕГО-дупло, ЛЕГО-класік.

Попередня робота: гра, конструювання, викладання з кубиків ЛЕГО. Хід заняття.

Вступна частина. Організаційний момент.

Привітання. Доброго ранку, рідний наш дім! Доброго ранку, діткам усім! Доброго ранку садочку прекрасному! Доброго ранку гостям! Сюрпризний момент.

Вихователь: Малята, погляньте, по дорозі до дитячого садочка, я знайшла цю річ, що це? (Валіза). Як Ви вважаєте, для чого він? (Так, для подорожі).

-А на чому можна відправитися подорожувати? (Підказки ми з вами дістанемо з чемодана)

Діти дістають іграшки автобуса, літака, яхти, поїзда.

В групі знаходиться побудована раніше з конструктора ЛЕГО-дупло дітьми залізниця.

Мотивація діяльності дітей. Вихователь: Як ви гадаєте, на чому будуть подорожувати наші ЛЕГО чоловічки? У нас попереду багато станцій!

Основна частина.

Вихователь: Перша зупинка називається Кольорова. Сталася біда: вітер розкидав кубики і поплутав кольори. Кожному з Вас потрібно зібрати кубики у своє відерце відповідного кольору. Бачу, Ви вправно виконали це завдання.

Вихователь: А наші ЛЕГО-чоловічки відправляються на своєму поїзді далі, і наступна станція – Рахункова, нам потрібно виконати наступне завдання: покласти у вантажівку один червоний кубик і багато жовтих. Давайте

перевіримо, чи правильно Ви виконали завдання. Малята, Ви впорались з завданням і ЛЕГО-чоловічки дуже вдячні Вам за допомогу. Вони пропонують Вам відправитися далі.

Вихователь: Наступна станція – Геометрична, бо тут живуть геометричні фігури. Які? Хто мені підкаже? Вам потрібно ці великі геометричні фігури, вирізані з кольорового картону по контуру викласти великими довгими кубиками ЛЕГО відповідного кольору. І з цим завданням Ви легко впорались. ЛЕГО-чоловічки дуже вдячні вам за це, вийдемо на килимок і покажемо ЛЕГО-чоловічкам, як треба дружити.

Пальчикова гімнастика «Дружні пальчики».

Вихователь: І знову наші друзі відправляються у подорож. На цей раз їх зустрічає зупинка Веселкова. Тут завдання вже складніше – треба скласти башту з кубиків ЛЕГО таких самих кольорів, як на зразку. Будьте уважними, малята!

Вихователь: Ось ми і дібралися з нашими мандрівниками до нашої останок зупинки – ми приїхали на море. І саме кубики ЛЕГО допоможуть нам відтворити морський світ. Зараз ми за допомогою наших чарівних кубиків штампуванням намалюємо море. Діти на папері з морськими жителями штампують кубиками ЛЕГО бульбашки моря. Кожному з Вас залишиться згадка про нашу веселу й цікаву подорож.

Заклучна частина. Закінчилась наша подорож з ЛЕГО чоловічками, але ми з ними не прощаємось, бо кожного дня вони нам приносять цікаві завдання з улюбленим конструктором ЛЕГО. Яка станція вам сподобалась найбільше? Яке завдання хочеться відтворювати ще не раз?

5. Інтегроване заняття з аплікації.

Тема: «Природа»

Мета: ознайомити вихованців з видами аплікацій; формувати уміння працювати з папером, використовуючи при цьому необхідні інструменти; вдосконалювати навички роботи з ножицями та клеєм; розвивати дрібну моторику пальців рук, охайність, посидючість.

Обладнання: кольоровий папір; картон, ножиці, клей, серветка для рук.
Матеріал: аудіозапис пісень з циклу «Пори року» П.І. Чайковського; репродукції картин І. Левітана «Золота осінь».

Хід заняття. Організаційний момент.

Сьогодні на занятті ми подорожуватимемо лісом й дізнаємося, що таке пейзаж, розглянемо репродукції картин та спробуємо самостійно виготовити власну аплікацію про природу.

Основна частина. Початок весни, або осені завжди чарівний. Повітря стає прозорим, мов кришталь, а небо голубе-голубе. Восени досягають цілющі плоди шипшини. Навесні чути грім, що вітається з полями. Осінь, наче художник, велетенським пензлем розфарбовує у яскраві кольори плоди та листя. Ось так починається осінь. Пахне чебрецем, опеньками, спілими яблуками. А весна ніжна і тендітна, мов дівчина. Вона розквітає і все навкруги за нею повторює. Дереву ніби вдихають весняне повітря і розпускають свої різнобарвні листочки (аудіозапис музики – П.І. Чайковський «Пори року»). --Який настрій, які почуття викликала у вас музика? (відповіді дітей). Сьогоднішнє заняття буде присвячене дивовижним різноманітним барвам, які дарує нам природа у різні пори року.

Чи хотілося б вам зараз опинитися в осінньому лісі, а у весняній казці? (діти розглядають репродукції пейзажів видатних художників).

Що зображено на картині? (природа).

Сьогодні ми спробуємо зобразити красу осіннього лісу за допомогою аплікації. Що можна зобразити на такій аплікації? (дерева, листя, сонечко, хмарка). Які дерева ви знаєте?

Відгадайте загадки.

Зріст у неї, як в ліщини, а плоди, немов в калини.

Взимку пташечок годує, Ягідками їх частує (горобина).

Чорно-біла одежина, зверху листяна хустина.

Як весна – дарує сік, п'ємо радо цілий рік (берізка).

Мов зелений їжачок, має безліч голочок.

Поспішає до оселі в новорічні дні веселі (ялинка).

Боягузка у гайочку заховалась за дубочки.

Не лякав ніхто панянку, та тремтить безперестанку (осика).

В жовто-біле платтячко вбереться, аромат духмяний ллється. А потім вкрита чисто з чорних ягідок намисто (черемха).

Стовбур рівний, як колона, а листочки, як корона.

Влітку листячко зелене, а як осінь, то червоне (клен).

Що за диво? На гіллі їжачки ростуть малі.

У них гостренькі колючки та зелені кожушки (каштан).

Ми спробуємо зобразити на аплікації дуже чарівні гілочки на деревах. *Фізкультхвилинка та пальчикова гімнастика.* Трава низенька-низенька, дерева високі-високі. Вітер дерева колише-гойдає. Птахи летять відлітають, а діти тихенько сідають.

Сподіваюсь, що ви до сьогоднішнього заняття, милувалися деревами, кущами, квітами, всією природою. Спробуємо цю красу зобразити на наших аплікаціях. Інструктаж вихователя (демонстрування та аналіз зразка). Ми можемо відтворити пейзаж (це зображення природи художниками) за зразком, або створити власний. Перед початком роботи поміркуємо. Відповідно до задуму оберемо розташування аркуша паперу. Розглянемо зразки виробів. Як краще вирізати дерева, сонечко, птахів?

Етапи виконання роботи. 1. Обираємо за основу (картон). 2. За шаблоном розмітьте, а потім вирізайте сонечко та птахів з паперу, складеного навпіл (діти виконують). 3. Наклеймо найкраще сонечко повністю, а пташкам надаємо об'ємної форми. 4. Додайте додаткові деталі. З невеликих уривків кольорового паперу робимо листочки дерев (діти виконують). Які навчальні речі та інструменти нам знадобляться? (ножиці, клей). Як правильно користуватися ножицями? Чого потрібно дотримуватися під час роботи з клеєм? Спільна робота дітей і вихователя. Отже, у нас вийшли дуже гарні дерева, а тепер давайте з вами зробимо ще багато-багато зеленого листячка з кольорових аркушів (діти рвуть папір). Давайте складемо наші листочки у

коробочку й на наступному занятті з ними попрацюємо. Заключна частина. Ви сьогодні гарно попрацювали, уважно мене слухали, й у нас вийшла чудова аплікація. Незабаром кожен з вас буде робити власну аплікацію! З яким настроєм завершуєте роботу? Про що хотіли б розповісти своїм батькам?

Пальчикові ігри та вправи для розвитку дрібної моторики дітей ЕГ

Вправа 1. «Пальчики вітаються». а) однією рукою: кінчиком великого пальця правої руки по чергово торкатися кожного пальця цієї ж руки (те ж саме – лівою рукою); б) двома руками: тримаючи долоні вертикально одну навпроти одної, по чергово (починаючи з мізинців і закінчуючи великими пальцями) з'єднувати й розводити пальці, промовляючи слова «Добрий день пальчику!».

Вправа 2. «Стиснемо-розтиснемо»: ритмічно стискати пальці в кулак і розтискати. Вправа 3. «Молоточок»: вказівним пальцем однієї руки стукати по долоні другої.

4. «Молоточки»: одним стиснутим кулачком стукати по другому кулачку. Вправа 5. «Бігунець»: «Бігти» по столу, пересуваючи вказівний та середній пальці.

Вправа 6. «Млинок»: поставивши один кулачок над другим, роботи ними обома коло оберти.

Вправа 7. «Потрусимо долонями»: потрусити обома долонями – спершу сильніше, потім слабше.

Вправа 8. «Хвилі»: роботи хвилеподібні руки руками перед грудьми – з одного боку в інший.

Вправа 9. «Січемо капусту»: ребром однієї долоні бити по розгорнутій другій долоні.

Вправа 10. «Перемо білизну»: терти одним кулачком по другому (пальцями).

Вправа 11. «Падає сніг»: робити плавні синхронні руки обома руками згори донизу.

Вправа 12. «Кінь біжить»: по чергового стукати по столу чотирма пальцями руки (крім великого).

Вправа 13. «Гра на фортепіано»: довільно імітувати пальцями обох рук гру на цьому музичному інструменті.

Вправа 14. «Слон іде»: виставивши вперед вказівний палець (хобот), переступати чотирма пальцями по столу.

Вправа 15. «Дзеркало»: притиснувши пальці один до одного, вертикально тримати долоню (або обидві) внутрішнім боком перед очима.

Вправа 16. «Барабанщик»: двома пальцями обох рук (вказівними або середніми) «Барабанити» в повітрі або по столу.

Вправа 17. «Пташки дзьобають зернята»: зігнути вказівним пальцем однієї руки стукати по столу (або по підлозі).

Ігрові вправи для пальчикової гімнастики та пальчикових ігор

1. ЛІХТАРИКИ. Варіант 1. Початкове положення: Розташувати долоні перед собою, випрямити їх та розсунути пальці. Стискати та розтискати пальці на двох руках одночасно, супроводжуючи рухи відповідними фразами. Вправу виконувати декілька разів. Варіант 2 (ускладнений). По черзі стискати та розтискати пальці рук на рахунок "раз-два". На "раз": пальці правої руки випрямлені, пальці лівої руки стиснуті. На "два": пальці лівої руки випрямлені, пальці правої руки зжаті. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп. Вправу спочатку можна виконувати на рахунок, а потім рядками, що промовляються ритмічно, супроводжуючи рухи: Вже стемніло на дворі, Засвітилися ліхтарі. Хай ліхтарики горять, Підуть дїтлахи гуляти. Ліхтарики засвітилися! (випрямити пальці). Ліхтарики потухли! (стиснути пальці)

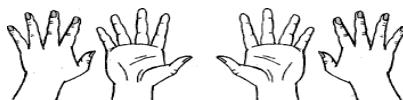

2. КВАСИМО КАПУСТУ. Руками імітуємо відповідні рухи: Ми капусту шаткували! (двічі) - прямими, напруженими долонями імітуємо рухи сокири: уверх-униз.- Солі в неї ми поклали! (двічі) - пальці зібрані "щіпкою", "солимо капусту".- Ми капусту м'яли, дерли! (двічі) - енергійно стискаємо пальці в кулачки, то одночасно на двох руках, то по черзі.- Смачну моркву туди терли! (двічі) - пальці однієї руки зжаті в кулак і здійснюють ритмічні рухи уверх-униз по долоні другої руки. Після цього міняємо руки.

3. **МИЄМО РУКИ.** 1. "Миємо руки": ритмічно потираємо долоні, наче миємо руки. Узяли духмяне мило, Добре руки з ним помили. 2. "Струшуємо водичку з рук": пальці стиснути в кулачок, потім з силою випрямити їх, наче струшуючи водичку. Полетіли від води Бризки з рук туди-сюди. 3. "Витираємо руки": енергійні рухи імітують почергове витирання кожної руки рушником. Рушничок я свій беру, Швидко ручки обітру.

4. **НАПЕЧЕМО МЛИНЦІВ.** Варіант 1. По черзі торкатися поверхні столу тильною стороною кисті руки і долонею. На сметані, на яйці Тісто зробим на млинці. Напече нам мама їх Гаряченьких та смачних. Варіант 2. а) ліва рука торкається столу долонею, права рука – тильною стороною; б) змінюємо позиції. Тепер ліва рука торкається столу тильною стороною, права рука торкається столу долонею. Вправу можна виконувати на рахунок "раз-два", або супроводжуючи рухи віршами (1 варіант).

5. **МІСИМО ТІСТО.** Руками імітуємо вимішування тіста. На перші рядки дуже енергійно стискаємо та розжимаємо руки в кулачки (одночасно і по черзі). Потім руками виконуємо рухи, наче ліпимо пироги. Тісто узяли у мами, Його жужмили і м'яли, Пирогів напечемо Із сметаною з'їмо!

6. **ПРАПОРЦІ.** Варіант 1. Вихідна позиція: Розташувати долоні перед собою. Одночасно опускати та підіймати долоні, супроводжуючи рухи віршами. Якщо дитина легко виконує ці вправи, запропонуйте їй опускати та підіймати долоні, не згинаючи пальців. Я тримаю у руці Кольорові прапорці. Варіант 2 (ускладнений). По черзі змінювати положення рук на рахунок: "один-два". "Один": ліва рука випрямлена, піднята у гору, права рука – опущена униз. "Два": ліва рука опущена униз, права піднята у гору.

7. **КУЛЬКА.** Вихідна позиція. Пальці обох рук зібрані пучкою і стикаються кінчиками. "Надуваємо кульку": придати пальцям таке

положення, яке буває, коли руки тримають м'ячик або кульку. "Кулька лопнула": пальці повертаються у вихідну позицію. Пружну кульку я надую, Мотузочок зав'яжу. Ну а потім її здую, Всім цей фокус покажу.

8. ЇЖАЧОК. Вихідна позиція. Поставити долоні під кутом одна до однієї. Розташувати пальці однієї руки між пальцями іншої. Ворушити прямими пальчиками. Як ти носиш, їжачок, Так багато колючок?

9. ЧОВЕН. Вихідна позиція. Обидві долоні поставлені на ребро і з'єднані "ківшиком", великі пальці притиснуті до долонь. По річці плине човен, Він дітлахами повен.

10. ПАРОПЛАВ. Вихідна позиція. Обидві долоні з'єднані "ківшиком", усі пальці, крім великих спрямовані у бік "від себе", а великі пальці підняті уверх та з'єднані – це "труба". Пароплав пливе по річці, Дим з труби, немов із пічки.

11. ДЕРЕВА. Вихідна позиція. Розташувати кисті рук перед собою, долонями до себе. Пальці розведені в сторони та напружені. Після виконання вправи струсити кисті рук. Вітер залетів у гай. Ти дерева не гойдай, (Качати руками з боку у бік). Дуже гілки не клони, Щоб не тріснули вони! (Качати руками униз – уверх, не згибаючи пальців).

12. ПТАХ П'Є ВОДУ. Вихідна позиція. Пальці зложити пучкою – це "дзьоб". Не відриваючи лікоть від столу, "дзьобом" торкнутися столу. Далі – імітувати рухи птаха: узяти "воду", підняти "голову", поклацати "дзьобом". Птах дістався до криниці, Хоче випити водиці.

13. ПТАХ ЛЕТИТЬ. Вихідна позиція. Руки розташувати перед собою (долонями до себе). Великі пальці сплести – це "голова" птаха. Решта пальців – "крила". Помахати ними. В небі пташечка летіла, На галявину присіла. (Помахати "крилами"). Посиділа, відпочила, Й до гніздечка полетіла. (Притиснути долоні до себе).

14. КВІТКА. Вихідна позиція. Долоні підняті угору, пальці створюють "пуп'янок", основи кистей притиснуті одна до другої. Квітка "розпускається": розводимо одночасно пальці рук у боки, а потім зводимо пальці разом. Вранці сонечко зійшло, розпустилась квітка. А увечері закриє пелюсточки швидко.

15. СТИЛЕЦЬ. Вар.1. ВП. Ліву долоню поставити вертикально, пальці уверх – це "спинка" стільця. До неї приставити кулачок правої руки – це "сидіння". Нумо, дітки, молодці, посідаймо на стільці. Небагато треба вміння – Зробим спинку і сидіння. Вар.2. Змінювати положення рук по чергово на рахунок "раз-два". "Раз": ліва рука-"спинка", права рука -"сидіння". "Два": права рука-"спинка", ліва рука–"сидіння".

16. ВОРОТА. ВП. Долоні поставити на ребро, пальцями один до одного – "ворота зачинені". Пальці випрямлені та напружені. Ми ворота зачинили, В дім нікого не пустили. Ворота відчиняються та зачиняються. - ВП. Потім розвернути долоні паралельно одна до однієї, пальці спрямовані від себе. Повернутися у ВП. А коли відчиним їх, Друзів впустимо своїх.

17. КОЗА. Вихідна позиція. Вказівний палець та мізинець випрямити. Середній та безіменний – притиснути великим пальцем до долоні. Спочатку вправу виконувати кожною рукою по черзі. На галявині в лісу. Дід Трохим пасе козу. (Потім можна виконувати вправу обома руками, імітуючи козла та козу). Йде коза у хлів мерщій, А козел - назустріч їй.

18. РАВЛИК. Вихідна позиція. Вказівний, середній та безіменний пальці притиснуті до долоні. Великий палець та мізинець випрямляються, а потім ховаються. Виконувати вправу спочатку однією рукою по черзі, потім обома руками одночасно. Можна зобразити, як равлик повзе по столу. Равлик повагом повзе, Хатку на собі везе.

19. БДЖІЛКА. Вихідна позиція. Випрямити вказівний палець, решту пальців прижати до долоні великим пальцем. Крутити великим пальцем. Бджілка, бджілка, покружляй, З квіток меду позбирай!

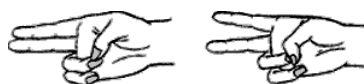

20. ЖАБКА. Вказівний палець та мізинець підняти угору та тримати напівзігнутими. Середній та безіменний притиснути до долоні великим пальцем. Скаче жабка у траві і скрекоче: "Ква-кве-кві!"

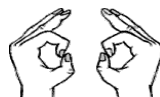

21. НОЖИЦІ. Вихідна позиція. Великий, безіменний палець та мізинець притиснути до долоні. Вказівний та середній пальці витягнути вперед. Вони то розходяться, то сходяться, імітуючи рухи ножиців. Долонь розташована паралельно столу. Спочатку вправу виконувати повільно, поступово темп прискорити. Стежити, щоб пальці були прямі. Швачка в дім до нас прийшла,

Мені ножиці дала, Я тканини і папір Ріжу, ріжу до сих пір.

22. ОКУЛЯРИ. Вихідна позиція. Зробити обома руками кільця. Піднести до очей, імітуючи окуляри. Краще бачити хотів (хотіла), Окуляри я надів (наділа).

23. ДРУЖНІ ПАЛЬЧИКИ. Варіант 1. Вихідна позиція. Пальці однієї руки випрямити, притиснути один до одного та утримувати напружені пальці до рахунку 10. Виконувати спочатку кожною рукою по черзі, а потім обома руками одночасно. Після вправи – стряхнути кисті рук. Пальчики живуть в сім'ї, це помічники мої. Варіант 2. Цю вправу можна попередити невеличким оповіданням про те, яку назву має кожний палець: великий, вказівний, середній, безіменний та мізинець. Вихідна позиція. Усі п'ять пальців витягнуті та розведені в боки – пальчики "посварилися". Потім усі пальці притиснуті один до одного – "помирилися". Чергувати ці дві позиції, супроводжуючи словами: Посварились, - та одразу Помирилися і разом!

Інноваційні технології та нетрадиційні техніки для розвитку дрібної
моторики дітей ЕГ

I. Ігри з ЛЕГО-конструктором.

1. Гра «Барви осені».

Мета: вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за кольором, формою, кількістю штирів; формувати сенсорні основи сприйняття; розвивати мовлення, збагатити словниковий запас дітей складними словами; розвивати візуальну пам'ять, дрібну моторику рук; розвивати уміння вирішувати проблемні ситуації. Обладнання: цеглинки ЛЕГО-дупло, зразок вихователя – «осінній куш».

Хід гри. Поділіть дітей на підгрупи (4-6 дітей). Розташуйте в колі для кожної підгрупи набір із різних за кольором і формою цеглинок. Підніміть цеглинку 2x4 жовтого кольору, попросіть дітей знайти таку ж саму. Таку ж вправу виконати із цеглинками червоного і зеленого кольору.

Завдання і запитання:

Якого кольору цеглинки лежать перед вами?

Які предмети навколо вас мають жовтий колір?

Які предмети мають червоний колір?

Що є зеленим у природі?

Якщо ми подивимося на осіннє дерево, то якого воно кольору?

Як це можна сказати одним словом? (зелено-жовте або жовто-зелене)

Які ще кольори принесла нам осінь? Візьміть дві цеглинки будь-яких кольорів і назвіть одним словом колір, який у вас утворився (червоно-жовтий, зелено-червоний тощо).

Подивіться який кущик я зробила. Якого він кольору? (різнокольоровий, барвистий). Які цеглинки я використала для роботи? (прямокутні і квадратні). Порахуйте, скільки штирів на прямокутній цеглинці? Візьміть

квадратну цеглинку і порахуйте штирі. Скільки їх? Спробуйте кожен зробити свій кущик.

2. Гра «Таємниці цеглинок LEGO-DUPLO».

Мета: вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за формою, кольором, кількістю штирів; формувати сенсорні основи сприймання; розвивати мовлення, візуальну пам'ять, координацію «око-рука»; розвивати дрібну моторику рук, уміння розв'язувати проблемні ситуації.

Обладнання: цеглинки LEGO DUPLO.

Хід гри. Дітей запрошують сісти півколом на килимку. У середині кола розміщено набір ЛЕГО-цеглинок, різних за формою та кольором. Дітям показують цеглинку 2x2 червоного кольору і просять уважно подивитися на неї та підняти таку саму. Далі пропонують дітям заплющити очі й спробувати знайти перед собою цеглинку, схожу на ту, що вони щойно бачили, а саме цеглинку 2x2. Вихователь звертається до дітей: Це така сама цеглинка, яку я тримаю? Чим наші цеглинки схожі, а чим відрізняються? Якого кольору ваша цеглинка? Спробуйте знайти в кімнаті предмети такого самого кольору. (Пригадайте, де такий колір зустрічається у природі? Чи є предмети такого самого кольору у вас вдома?) Якої форми ваша цеглинка? Чи можете ви знайти предмети такої самої форми у кімнаті (за вікном тощо)?

3. Гра «Кмітливі дітлахи».

Мета: формувати навички чіткого виконання словесної інструкції; вправляти у розрізненні ЛЕГО-цеглинок за кольором, формою, розвивати просторову орієнтацію, увагу; виховувати уміння координувати свої рухи з рухами однолітків.

Обладнання: цеглинки LEGO DUPLO.

Хід гри.

Розкладіть декілька цеглинок, різних за кольором та формою, на підлозі по всій кімнаті. Попросіть дітей виконати такі дії: присісти біля червоної цеглинки 2x2 і назвати її колір; підняти правою (лівою) рукою зелену цеглинку 2x2 і назвати її колір; присісти біля синьої цеглинки 2x4 і назвати її

колір; наступити правою (лівою) ногою на помаранчеву цеглинку 2x2 і назвати її колір. Гру можна ускладнювати, пропонуючи дітям виконати декілька дій підряд. Наприклад, перескочити через зелену цеглинку 2x2, потім підняти її лівою рукою.

4. «Будинок трьох поросят».

Мета: розвивати діалогічне і монологічне мовлення, вправляти дітей у вмінні розрізняти деталі за формою, кольором, кількістю штирів; формувати сенсорні основи сприймання, розвивати пам'ять, уяву; візуальну пам'ять, координацію «око-рука», дрібну моторику рук.

Обладнання: ЛЕГО-цеглинки, ілюстрація до казки «Троє поросят».

Хід гри.

Дітей ділять на підгрупи по 4-6 осіб. Для кожної підгрупи у колі розташовано набір із різних за кольором і формою цеглинок. Вихователь. Діти, сьогодні ми з вами відправимось в ЛЕГО-казку, де ми будемо вчитись будувати та конструювати. А нам допоможе наша подружка, її звати Цеглинка. Подивіться, ось вона (підняти та показати цеглинку 2x2). В нашої цеглинки є сестрички. Спробуйте їх знайти на своїх столах (діти знаходять цеглинку 2x2 різних кольорів). Подивіться, у наших цеглинок є виступи – штирі. Як ви гадаєте, для чого потрібні штирі? (для з'єднання цеглинок, діти з'єднують цеглинки). Як ви вважаєте, що можна побудувати з цеглинок такого розміру? (вежа, паличка...). А в нашої цеглинки є подружка, ось вона (підняти і показати цеглинку 2x4). Де люди використовують справжні цеглинки? (коли будують будинки, для укладання стежинок тощо). Будинки будують й тваринки. Пригадаймо, в якій казці тварини будували собі будинки? («Троє поросят»). Які будинки побудували поросята?(із соломи, із гілок, із цегли). Що сталось із будинками Нуф-нуфа та Ніф-ніфа? Чому вовк не зміг потрапити до будинку Наф-нафа? Нуф-нуф та Ніф-ніф не змогли побудувати міцні будинки, тому що не вміли. Давайте допоможемо поросяткам побудувати будинки із цеглинок. Діти самостійно будують будинки, підбирають деталі за формою та розміром.

II. Розвивальні ігри для дітей ЕГ з використанням Суджок-масажу «Мандрівка веселих м'ячиків».

1. «Кольорові кульки».

Мета: Познайомити дітей із ігровим матеріалом: панно, гумові м'ячки. Закріпити знання про кольори та їх відтінки. Розвивати дрібну моторику рук. Виховувати уміння грати разом, дотримуватися інструкцій дорослого. Правила та хід гри:

Перед грою гру педагог загадує дітям загадку-вірш:

Хоч і їсть лише повітря – потовстішає за мить;
як наїється, то без вітру до хмаринок долетить.

Після того, як діти разом з вихователем вгадують загадку, педагог розкладає ігрове панно, діти обстежують гумові м'ячки, знаходять доріжки за кольором. Кожна дитина прокочує гумовий м'ячик у напрямку до повітряної кульки такого ж кольору. Дитина прокочує м'ячик долонею правої руки від кінця нитки до повітряної кульки, у зворотному напрямку дитина котить його долонею лівої руки.

Варіанти гри. А. М'ячик слід прокочувати пальчиками правої руки до повітряної кульки, у зворотному напрямку дитина котить його пальчиками лівої руки. Можна прокочувати м'яч окремо кожним пальцем.

Діти можуть промовляти:

Я кочу зелений м'ячик до зеленої кульки.

Б. Дитина прокочує кульку по хвилястій лінії, називаючи предмети, які бувають такого ж кольору. Спочатку педагог накладає на кульки різноманітні предмети певного кольору, потім діти по пам'яті називають предмети: сонечко жовте; лимон жовтий тощо. Матеріали: ігрове панно, гумові м'ячки із шипами.

В. «По спіралі». Мета: Удосконалювати дрібну моторику рук. Сприяти взаємодії між мовленням та рухами пальців рук. Розвивати просторове сприйняття, пам'ять, увагу. Правила та хід гри: Дитині потрібно прокотити дерев'яний ребристий м'яч по доріжці спіральної конфігурації у напрямку

від зовнішнього кінця спіралі до центру. В залежності від рухових навичок, дитина може прокочувати м'яч долонею, всіма пальцями руки, або кожним пальчиком руки окремо.

2. Масаж еластичним кільцем. Пружинні кільця надіваються на пальчики дитини і прокочуються по ним, масажуючи кожен палець до його почервоніння і появи відчуття тепла. (повторювати кілька разів на день).

Коле їжачок долоньки

Мої ручки вправними робить.

М'ячик-їжачок ми візьмемо, (підкидаємо м'ячик вгору),

Покатаємо і потremo. (прокатуємо між долоньок),

Вгору підкинемо і зловимо, (знову підкидаємо м'ячик)

І голки помацаємо. (пальчиками мнемо голки м'ячика),

Пустимо їжачка на стіл, (кладемо м'ячик на стіл).

Ручкою їжачка притиснемо (ручкою притискаємо м'ячик)

І трішки покатаємо... (катаємо м'ячик).

Потім ручку поміняємо... Й знову те ж саме, але – іншою ручкою!

III. Мудри, які використовувалися в експериментальній групі для розвитку дрібної моторики дітей.

1. «Мушля». Розвиває дрібну моторику руки. Оптимізує діяльність дихальної системи. Методика виконання. Чотири пальці правої руки обіймають великий палець лівої. Великий палець правої руки торкається подушечки середнього пальця лівої. Три інші пальці лівої руки обіймають пальці правої руки без напруги. Дві з'єднані руки мають вигляд мушлі.

2. «Знання». Розвиває дрібну моторику руки. Знімає емоційну напругу, покращує мислення і активізує пам'ять, відроджує енергію, сили. Методика виконання. Вказівний палець легко торкається подушечки

великого, інші три пальці випрямлені і розслаблені. Цю мудру можна виконувати як однією, так і двома руками одночасно.

3. «Мобілізує». Розвиває дрібну моторику руки. Ефективна в лікуванні простудних захворювань. Методика виконання. Долоні зімкнуті, пальці схрещені між собою. Великий палець правої руки відставлений і оточений вказівним і великим пальцями лівої руки.

4. «Життя». Розвиває дрібну моторику руки. Підвищує працездатність, надає бадьорості і стійкості, покращує загальне самопочуття; загострює зір, лікує хвороби очей. Методика виконання. Подушечки безіменного, мізинця і великого пальців з'єднані разом, а інші вільно випрямлені. Виконується обома руками одночасно.

5. «Земля». Розвиває дрібну моторику руки. Покращує самооцінку, додає віри в себе, захищає від негативних зовнішніх енергетичних впливів. Методика виконання. Безіменний і великий пальці торкаються подушечками з невеликим натисканням. Інші пальці випрямлені. Виконується обома руками.

6. «Три колони космосу». Розвиває дрібну моторику руки. Поліпшує загальне самопочуття, зміцнює імунітет, підвищує працездатність. Методика виконання. Середній і безіменний пальці правої руки покладені на однойменні пальці лівої руки. Мізинець лівої руки розташований біля основи тильної поверхні середнього і безіменного пальців правої руки, його фіксує мізинець правої руки. Кінцева фаланга вказівного пальця правої руки затискається між великим і вказівним пальцями лівої руки.

7. «Енергія». Розвиває дрібну моторику руки. Має протибольовий ефект, сприяє виведенню з організму різних отруйних речовин і шлаків. Методика виконання. Подушечки середнього, безіменного і великого пальців

з'єднані разом, інші пальці випрямлені. Ця мудра виконується обома руками одночасно.

8. «Вікно мудрості». Розвиває дрібну моторику руки. Активізує розумову діяльність, сприяє розвитку мислення. Методика виконання. Безіменний палець притискається першою фалангою великого пальця. Інші пальці вільно розставлені. Ця мудра виконується обома руками одночасно.

9. «Драбина небесного храму». Розвиває дрібну моторику руки. Виконання цієї мудрі покращує настрій, знімає втому, напругу. Методика виконання. Кінчики пальців лівої руки затискаються між кінчиками пальців правої руки (пальці правої руки завжди знизу). Мізинці обох рук завжди вільні, випрямлені, спрямовані вгору.

10. «Черепашка». Розвиває дрібну моторику руки. Знімає втому, налагоджує функціонування серцево–судинної системи. Під куполом черепахи утворюється енергетичний згусток, який організм використовує для своїх потреб. Методика виконання. Пальці правої руки вільно змикаються з пальцями лівої руки. Великі пальці обох рук з'єднані по всій їх довжині бічними поверхнями, утворюючи «голову черепахи».

11. «Зуб дракона». Розвиває дрібну моторику руки. Підвищує духовність і свідомість. Методика виконання. Великі пальці обох рук притиснуті до внутрішньої поверхні долоні. Середній, безіменний і мізинець зігнуті і притиснуті подушечками до долоні. Вказівні пальці обох рук випрямлені.

«Чаша чандмана». Розвиває дрібну моторику руки. Покращує травлення, усуває застійні явища в організмі. Методика виконання. Чотири пальці лівої руки підтримують знизу і одночасно охоплюють однойменні пальці правої. Великі пальці обох рук вільно відставлені в сторони, немов ручки чаші.

13. «Щит Шамбали». Розвиває дрібну моторику руки. Методика виконання. Пальці лівої руки випрямлені і притиснуті один до одного. Пальці правої руки зібрані в кулак і впираються в долоню лівої руки.

14. «Флейта Майтрейи». Розвиває дрібну моторику руки. Методика виконання. Великі пальці обох рук з'єднані подушечками. Вказівний палець лівої руки лежить на основі вказівного пальця правої. Середній палець правої руки розташовується зверху на середньому і мізинці лівої руки. Безіменний палець лівої руки - під вказівним і безіменним правої руки. Мізинець правої руки лежить на кінцевій фаланзі середнього пальця лівої руки. Мізинець лівої руки розташовується на вказівного та безіменного пальців правої руки і фіксується кінцевою фалангою середнього пальця правої руки.

Декілька порад батькам щодо розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку вдома:

1. Заняття повинні бути регулярними, цікавими, захоплюючими та відповідати віку дитини.
2. Важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна, тому варто враховувати її індивідуальні потреби та можливості під час вибору занять чи ігор.
3. Постійно розмовляйте з дитиною, описуйте все, що ви збираєтесь робити.
4. Хваліть дитину, захоплюйтесь її успіхами, підтримуйте під час невдач.
5. Будьте терплячими та пам'ятайте діти дуже швидко ростуть завжди знаходьте час для них.